

תמונת מצב חברתית 2014

שלמה סבירסקי • אתי קונור-אטיאס • אמה רפופורט

י נ ו א ר 2 0 1 5

ת.ד. 36529, תל אביב 6136401
 טלפון: 03-5608871
 פקס: 03-5602205
www.adva.org
contact@adva.org

דו"ח זה הוכן הודות לסיוע של
MAZON: A Jewish Response to Hunger

מרכז אדוה נתמך על-ידי
 הקרן החדשה לישראל
 Kathryn Ames Foundation
 Jacob & Hilda Blaustein Foundation
 Heinrich Boell Foundation
 Dafna Fund
 CORDAID
 Friedrich Ebert Stiftung
 Hadassah Foundation
 Jewish Women's Foundation of New York
 Israel Delegation of the European Commission
 Rich Foundation
 Rosa Luxemburg Foundation
 MAZON: A Jewish Response to Hunger
 Tikkun Olam Women's Foundation
 Women's Amutot of the Greater Miami Jewish Federation
 Zabar Family

הוועד המנהל
 פרופ' יוסי רהאן, יו"ר
 גילברט פינקל (מ.א.), גזברית
 פרופ' איסמעיל אבו סעד
 ד"ר ניצה ברקוביץ
 פרופ' יוסי יונה
 פרופ' אורן יפתחאל
 פרופ' יוברט לו-יון
 פרופ' ריקי סויה
 ד"ר יצחק ספורטא
 פרופ' דני פילק
 פרופ' רחל קלוש
 פרופ' אורי רם

ועדת הביקורת
 רותי גור
 חנה לנגר

צוות

מנהלת: ברברה סבירסקי
 מנהל אקדמי: ד"ר שלמה סבירסקי
 רכות מחקר: אתי קונור-אטיאס
 חוקרת: עו"ד נוגה דגן-בוזגלו
 חוקרת ורכות פורום נשים לתקציב הוגן: יעל חסון
 רכות פרויקטים לשוויון מגדרי: ולריה סייגלשיפר
 רכות קהילתיות: שירה פנחס ומיטל סטרול
 חוקר ומנהל הדרכה: ירון הופמן-דישון
 עוזרת מחקר: אמה רפפורט
 מנהלת משדר ואחראית קשרי עיתונות: מירה אופנהיים
 יועץ כספי: רועי מאור

הלב הישראלי במערב אירופה, הרגליים בשוליים המזרחיים והדרומיים של היבשת

טק, המערכת הפיננסית וחיל האוויר. זאת אומרת, חלק קטן מן הישראלים. ממשלות ישראל, שמעיניהן ומשאביהן נתונים בעיקר לניהול הכיבוש והסכסוך עם הפלסטינים, אינן פועלות להרחיב את האי כך שניתן יהיה להציב עליו את כל הישראלים. נהפוך הוא: הן דווקא משתדלות לצמצם את פעילותן הכלכלית-חברתית כדי לפנות את הזירה לטובת המגזר העסקי. כך טוען גם בנק ישראל, שציין כי "ההוצאה הציבורית בישראל ובפרט זו האזרחית נמוכה מאוד ביחס למוצע בארצות ה-OECD... היקף השירותים הציבוריים, ההשקעות בתשתיות והתערבות הממשלה בהקטנת אי-השוויון, נמוכים מהרמות הממוצעות במדינות OECD האחרות"³. מדיניות המיסוי הישראלית מקלה עם התאגידים הגדולים, בעלי ההון ובעלי ההכנסות הגבוהות ואינה מאפשרת שדרוג של מצבם הכלכלי והחברתי של מרבית הישראלים, שהם מעוטי משאבים.

רגליהם של מרבית הישראלים שקועות במזרח אירופה או בדרומה. אחיזתה של ישראל ב"מערב" היא חלקית. נדרש מאמץ קולקטיבי ארוך טווח כדי לחזק ולהרחיב אחיזה זו. מאמץ שכזה מצריך התפכחות משתי אשליות: האחת, שצמיחה וצמיחה בלבד תביא את הישועה והשנייה, שאפשר לצמוח ולצמוח לאורך זמן גם בלי הסדר מדיני.

ישראל בכ-45%. המשבר הפיננסי שהתפשט בעולם לאחר 2008 פגע בישראל פחות מאשר בארצות אחרות; יצואנים ישראלים השכילו למצוא שווקים חדשים – הודו, סין, רוסיה. שיעור ההשתתפות בשוק העבודה עלה והאבטלה ירדה.

אלא שפירות הצמיחה, במקום שיהלחלו כלפי מטה כטענת קברניטי המשק, מחלחלים, שלא כדרך הטבע, דווקא כלפי מעלה. חלקם של המעסיקים בעוגת ההכנסה הלאומית גדל בעשור האחרון (2003-2012), מ-11% ל-15% מן העוגה, וזאת על חשבון העובדים, שחלקם ירד מ-66% ל-62%.² שכר העובדות והעובדים כמעט ולא השתנה – לא זה הממוצע ולא זה החציוני. כוח המיקוח של העובדים והעובדות ירד עקב היחלשותם של איגודי העובדים ועקב המעבר להעסקה קבלנית בממשלה ובתאגידים הגדולים. מנגד נרשם גידול מתמשך בעלות השכר של המנהלים הבכירים בתאגידים הגדולים, שמרקייע שחקים. הנתונים מורים גם על גידול רב בנכסים הכספיים שבידי "הציבור", שנתח גדול מהם מרוכז בעצם בידי המאון העליון והאלפיון העליון. האי שוויון מציב אותנו גם הוא בדרום אירופה או במזרחה – רחוק ממערבה.

ה"מערב" הישראלי הוא אי שדייריו הבולטים הם, בניסוח בוטה, תעשיית ההיי

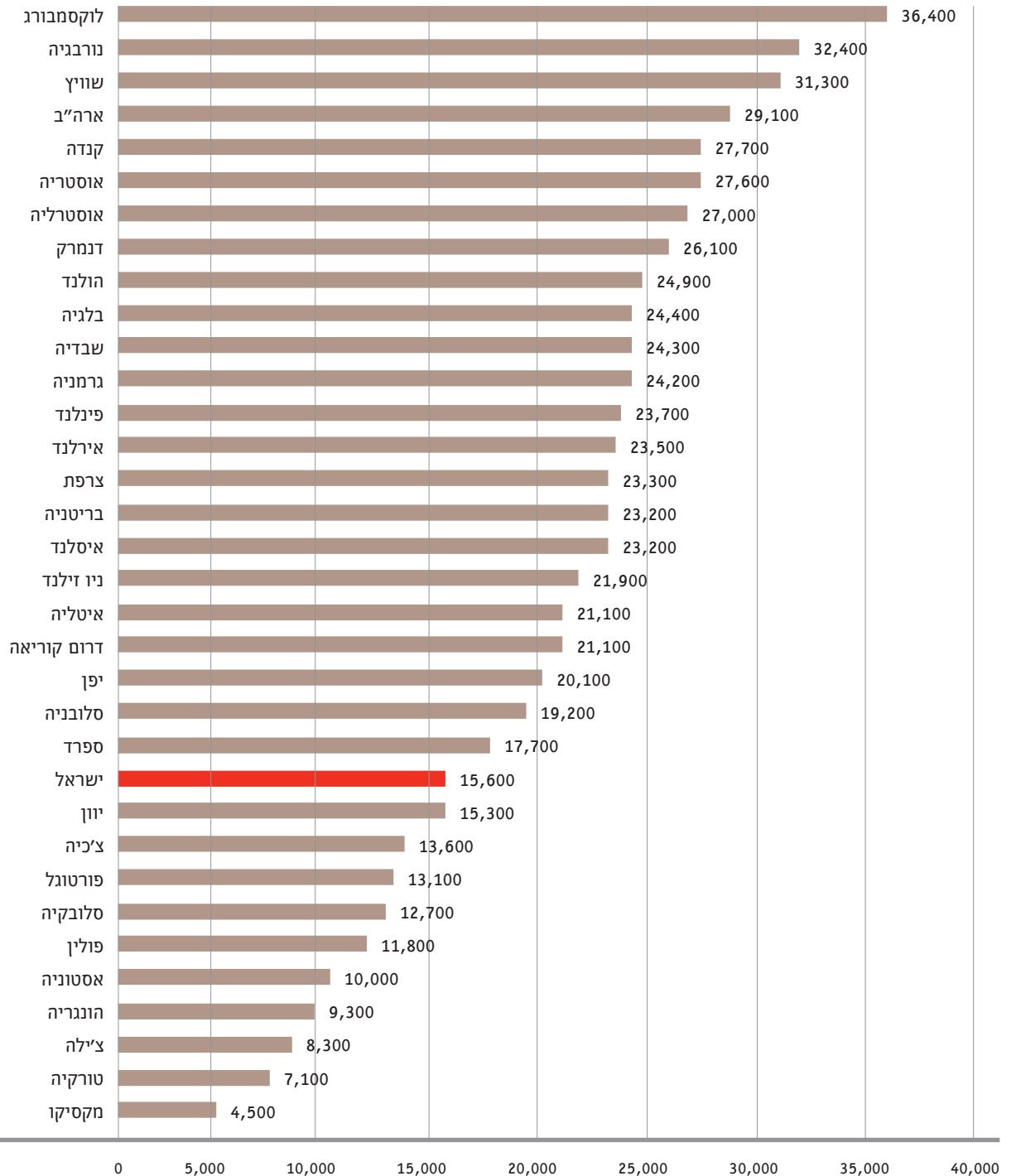
ישראל היא חלק מן המערב; כך רואים עצמם מרבית הישראלים. בדיון הציבורי בישראל, ארצות הייחוס בכל סוגיה וסוגיה הן ארצות מערב אירופה וצפון אמריקה. ויש לתחושה זו לכאורה על מה להסתמך: בישראל יש חתני פרס נובל בכימיה, בכלכלה ובספרות. ישראל מחזיקה לוויינים בחלל. בישראל יש מוסדות אקדמיים הנהנים ממיקום גבוה בדירוג האקדמי העולמי. מספר הפטנטים שרושמים יזמים ישראלים בחו"ל גבוה מזה של ארצות מערביות רבות. סרטים ישראלים זוכים בפרסים באירופה ובארה"ב. ישראלים נוסעים בעיקר למערב אירופה ולארה"ב ומרגישים שם בנות.

אבל במרבית המדרים החברתיים והכלכליים, ישראל מוצאת עצמה ליד ארצות דרום אירופה ומזרחה. במדר ההכנסה הפנויה החציונית של משקי בית, ישראל נמצאת בדבוקה אחת עם סלובניה, ספרד, יוון וצ'כיה. כך גם בשכר הממוצע. התמ"ג לנפש שלנו דומה לזה של ספרד ומעט גבוה מזה של סלובניה וצ'כיה. המעמד הבינוני הישראלי מצומק. שיעור העוני בישראל מרחיק אותנו מאוד מ"המערב" אל עבר ארצות בדרום אמריקה כדוגמת מקסיקו וצ'ילה.

כלכלת ישראל דווקא צומחת. בעשור שחלף מאז משבר האינתיפאדה השנייה, בין 2004 ל-2013, גדל התמ"ג של

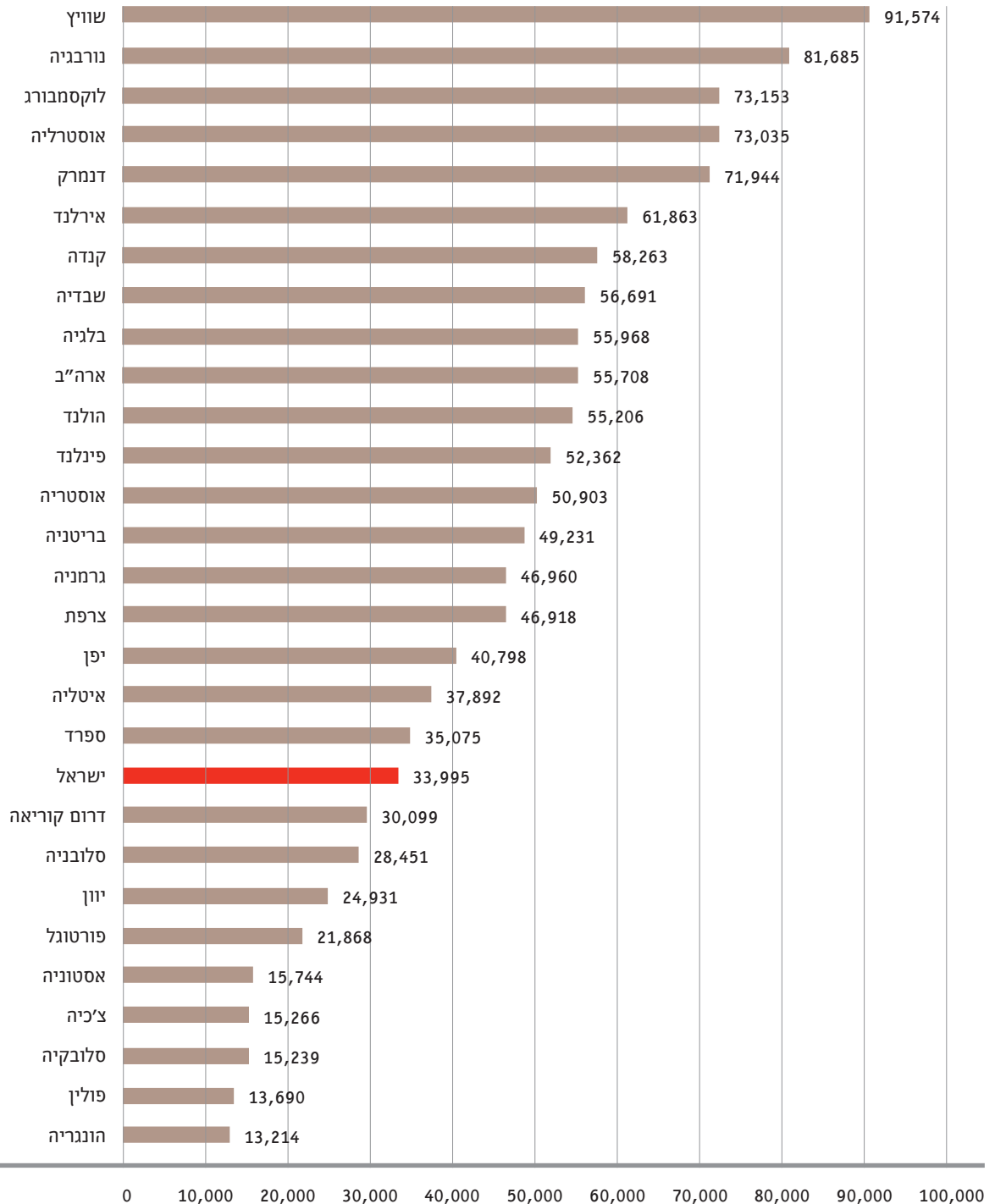
הכנסה פנויה חציונית של משקי בית בארצות ה-OECD, 2010

בדולרים, על בסיס שווי כוח הקנייה (ppp's)

שכר ממוצע שנתי למשרה מלאה בארצות ה-OECD, 2013

בדולרים, במחירים שוטפים, לפי שער החליפין

צמיחה על רקע חוסר יציבות מדינית-ביטחונית

צמיחה כלכלית מוצגת בדרך כלל כמפתח לפתרון המצוקות החברתיות. אם כך, צפוי היה כי המצב החברתי-כלכלי בישראל כיום יהיה משופר יותר משהינו בפועל. שכן בשנים שלאחר המשבר הפיננסי העולמי צמח המשק הישראלי יותר מזה של ארצות אירופה: בין 2008 ל-2013 גדל התמ"ג שלנו, בשיעור ממוצע של 3.6% לשנה, בהשוואה ל-0.65% בלבד במדינות ה-OECD.¹

כפי שנראה להלן, הצמיחה היפה לא קירבה אותנו משמעותית אל "המערב" וזאת משתי סיבות עיקריות: ראשית, על מנת להגיע לרמת החיים של מערב אירופה, אין די בצמיחה שידענו בשנים האחרונות, שכן בארצות אלה, התמ"ג לנפש גבוה הרבה יותר מזה של ישראל: לדוגמא, כ-46 אלף דולר בגרמניה ו-60 אלף דולר בשבדיה, בהשוואה לכ-36 אלף דולר בישראל (ב-2013, במחירים

שוטפים). על מנת להגיע לרמת החיים המערב אירופית, על ישראל לצמוח בקצב דומה לזה של "הנמרים" למיניהם ובהם סין, הודו או ברזיל.

זה לא מה שקורה. מדוע? יש לכך מספר תשובות ממסדיות שגורות ובהן פריון נמוך ושיעור נמוך של השתתפות בכוח העבודה ובמיוחד של גברים חרדים ושל נשים ערביות.

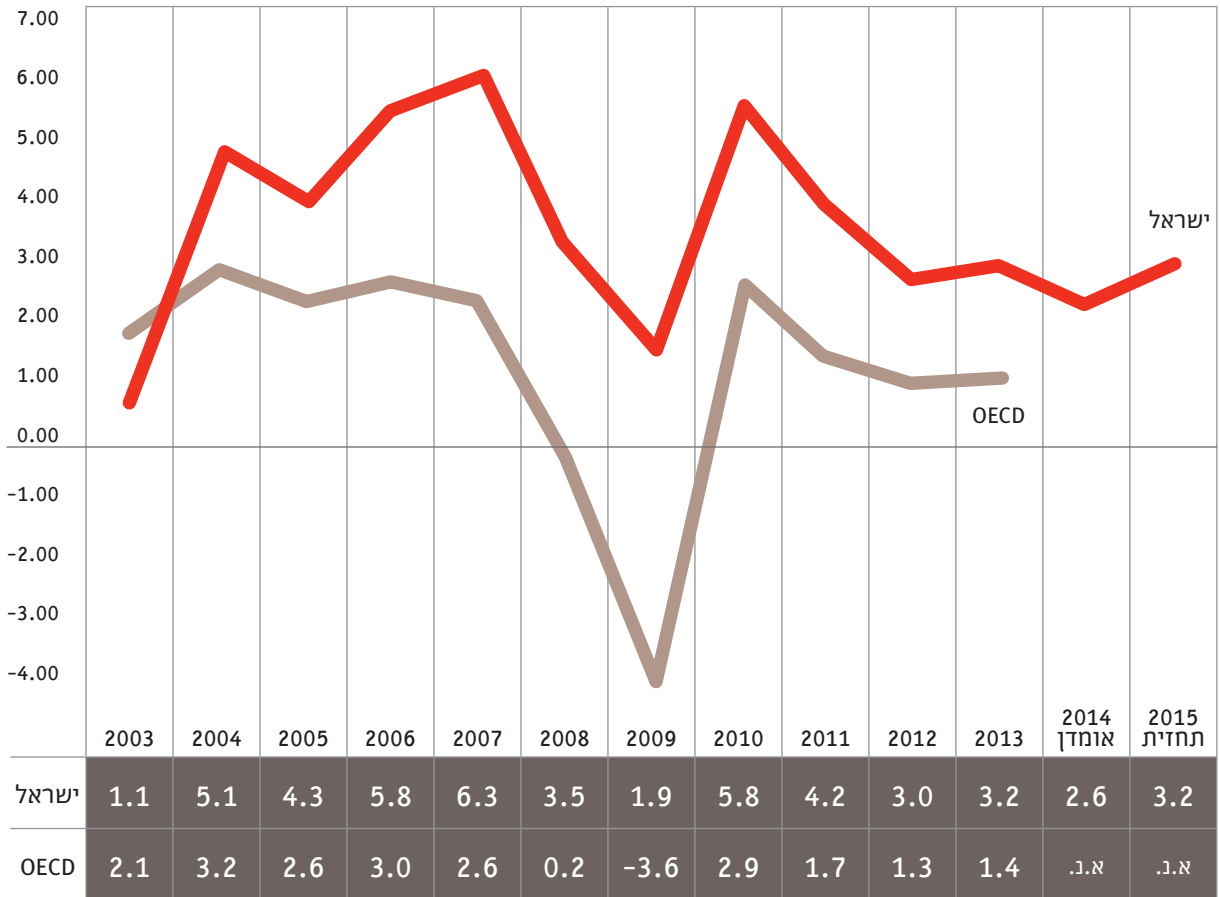
פחות מדוברת, אם כי לא בלתי ידועה היא התשובה הבאה: היעדרו של הסדר מדיני עם הפלסטינים והשכיחות הגבוהה של עימותים אלימים עמם. עימותים גדולים כדוגמת האינתיפאדה הראשונה והאינתיפאדה השנייה גרמו לפגיעות של ממש במשק הישראלי: האינתיפאדה השנייה, למשל, גרמה לשנתיים של צמיחה שלילית בתמ"ג ולשלוש שנים של צמיחה שלילית בתמ"ג לנפש. עימותים מוגבלים יותר הם עניין תכוף ביותר: מאז

האינתיפאדה השנייה נרשמו העימותים הבאים ברצועת עזה: מבצע "ימי תשובה" (2004), מבצע "קשת בענן" (2004), מבצע "גשם ראשון" (2005), מבצע "גשמי קיץ" (2006), מבצע "חורף חם" (2008), מבצע "עופרת יצוקה" (2008-2009), מבצע "עמוד ענן" (2012) ומבצע "צוק איתן" (2014). השלכותיו הכלכליות הישירות של כל אחד ממבצעים אלה היו אמנם מוגבלות יותר, אך השפעתם המצטברת היא פגיעה מתמשכת בקבוצות אוכלוסיה ובחבלי ארץ, אווירה של חוסר יציבות, חשש להשקיע ושביריות של דירוג האשראי של המדינה.

יתרה מזאת, בהיעדר הסדר מדיני ישראל מקדישה חלק גדול ממשאביה לצרכי ביטחון וזאת על חשבון השקעות חברתיות וכלכליות העשויות לתרום לצמיחה ולשדרג את מעמדם של ישראלים רבים.

הצמיחה בישראל ובארצות ה־OECD, 2013-2003 ותחזית לשנים 2014-2015

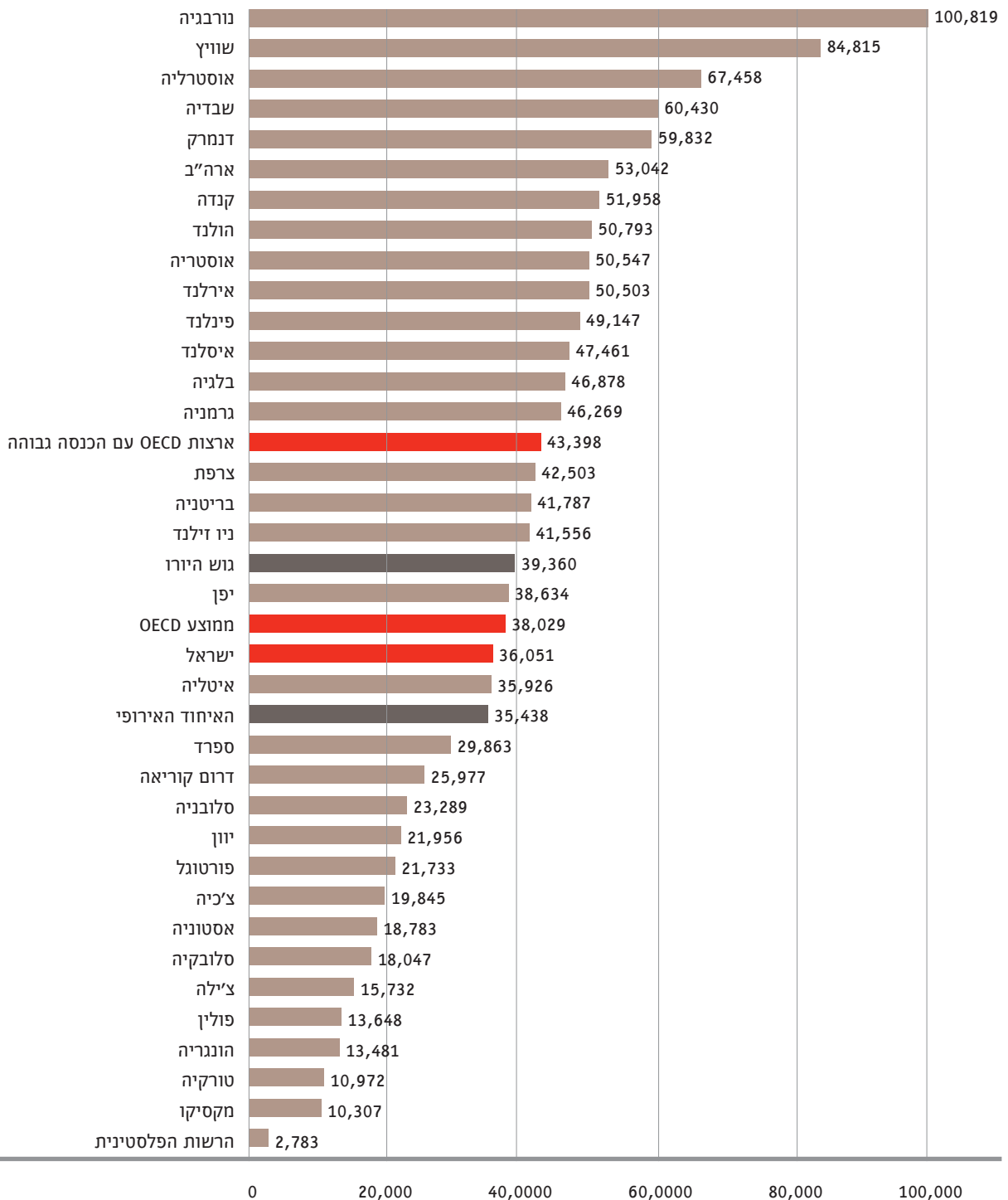
באחוזים

הערה: הנתון עבור ישראל לשנת 2014 הינו אומדן של הלמ"ס שהתפרסם ב-31.12.2014. הנתון לשנת 2015 הינו תחזית של בנק ישראל.
מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל, שנים שונות; הלמ"ס, הדעה לעיתונות, "אומדנים מוקדמים לחשבונות הלאומיים לשנת 2014", 31.12.2014; בנק ישראל, תחזית מקרו כלכלית של חטיבת המחקר, 29.12.2014.
 נתוני ה־OECD מתוך: www.data.worldbank.org.

תוצר מקומי גולמי, בחישוב לנפש, בישראל ובארצות ה-OECD, 2013

בדולרים, במחירים שוטפים

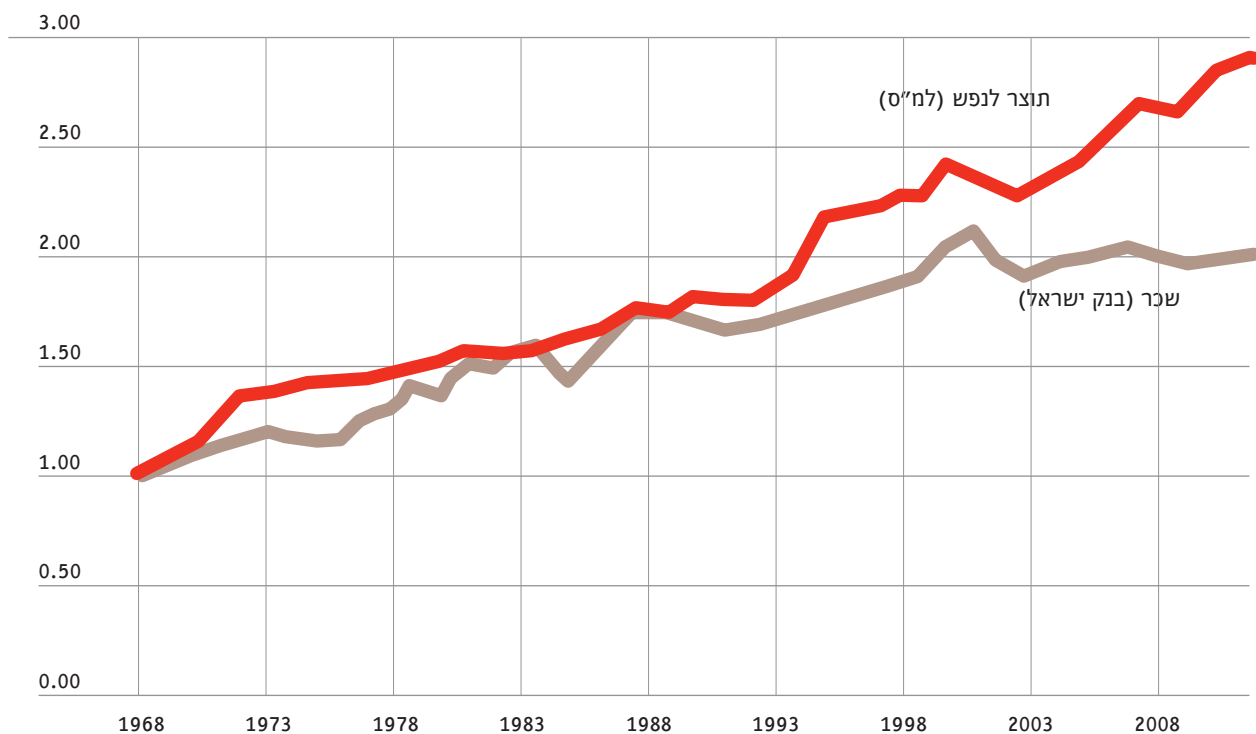
העושר גדל, השכר לא

בתמ"ג לנפש, גם אם בשיעור נמוך יותר, מ-2000 הוא נותר ריאלי ללא שינוי. המשמעות היא שפירות הצמיחה לא הגיעו (במוצע) לידי העובדים במשק אלא הופנו למקורות אחרים.⁴

מסמך שפירסם המוסד לביטוח לאומי מציין כי בעבר, הצמיחה – הגידול בתמ"ג לנפש – אכן התבטאה בעלייה בשכר הריאלי של הישראלים. "ואולם, בעוד שמתחילת שנות ה-90 עד בערך שנת 2000 עלה השכר במקביל לעלייה

הסיבה העיקרית לכך שהצמיחה אינה מיתרגמת לשיפור ברמת החיים של כלל הישראלים היא, שפירות הצמיחה, האמורים לפי הטענה הנפוצה לחלחל כלפי מטה, מחלחלים יותר ויותר בעיקר כלפי מעלה.

הצמיחה ועליית השכר הריאלי – ישראל, 1968-2012

מקור: מירי אנבלד ואורן הלר, התמורה לעבודה ותרומתה לחילוף מעוני: ישראל בראייה בינלאומית, המוסד לביטוח לאומי, דצמבר 2014

לאן הגיעו פירות הצמיחה? למיעוט קטן

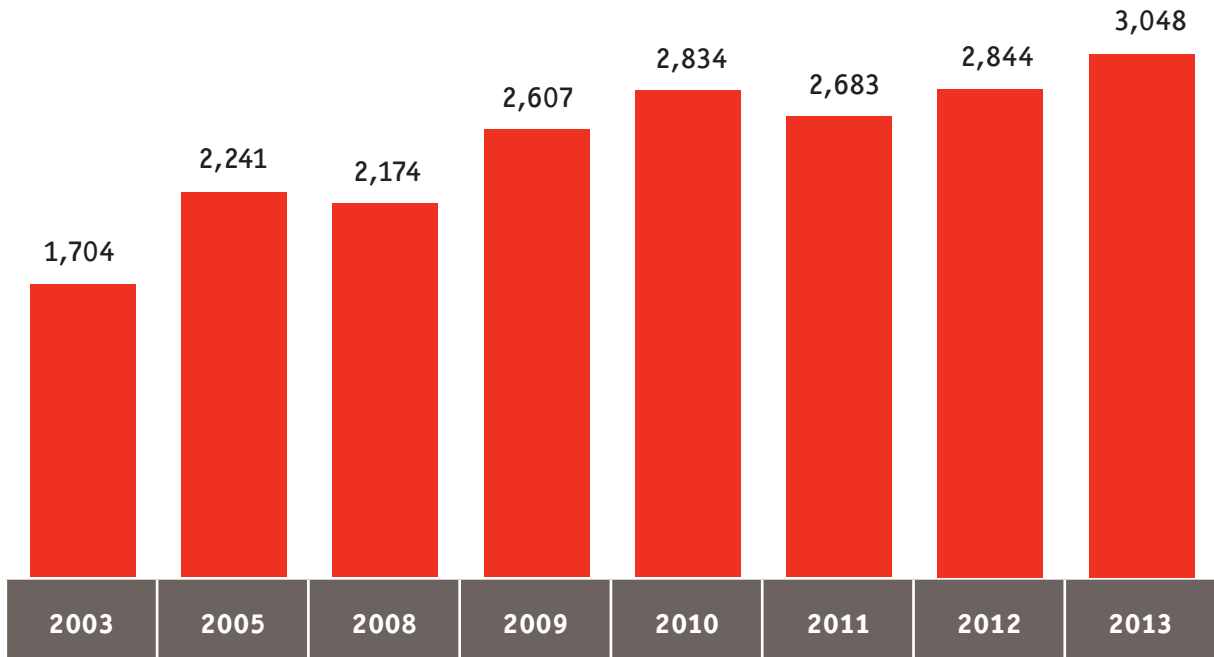
בנק, ניירות ערך, חסכון פנסיוני וביטוח חיים)⁷. בין 2003 ל-2013 גדלו נכסים אלה ב-80% לערך, מ-1,704 מיליארד ש"ח ל-3,048 מיליארד ש"ח. בישראל אין מפרסמים נתונים על התפלגותם של נכסים אלה לפי עשירונים או חמישונים. אולם מן הידוע בארצות אחרות, סביר להניח שגם אצלנו מחזיק המאון העליון בחלק גדול מאוד של נכסים אלה.

יודעים לתגמל היטב את מי שמשרת אותם: בראש ובראשונה המנהלים הבכירים של התאגידים הגדולים. בעשור שבין 2000 ל-2010, עלות השכר של מנהלי התאגידים הנסחרים במסגרת "תל אביב 25", לדוגמא, גדל פי שניים ויותר – מ-412 אלף ש"ח ל-998 אלף ש"ח⁶. באופן כללי, העושר בישראל גדל. אפשר ללמוד על כך מן הגידול במה שקרוי "נכסים כספיים שבידי הציבור" (פקדונות

בראש ובראשונה גדלו רווחי המעסיקים ובראשם בעלי ההון והתאגידים הגדולים. נתונים על התחלקות עוגת ההכנסה הלאומית (שהיא צדו השני של מטבע התמ"ג) מעלים כי בעוד שחלקם של העובדים בעוגה זאת ירד, מ-67% ב-2002 ל-62% ב-2012, חלקם של המעסיקים (הקרוי "עודף תיפעולי") גדל מ-8% מן העוגה ל-15%⁵. המעסיקים, ובעיקר בעלי ההון שבקרבתם,

נכסים כספיים שבידי הציבור, 2003-2013

במיליארדי ש"ח, במחירי 2013

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל, שנים שונות.

צמחו אפילו יותר מן הצמיחה

בעוד ששכרם של 99% מן הישראלים לא צמח במקביל לצמיחה, שכרם של מנהלי התאגידים הגדולים גדל יותר מן הצמיחה.

אנו יודעים על שכר זה הודות לחוק המחייב את התאגידים שמניותיהם נסחרות בבורסה לפרסם את השכר של חמשת מקבלי השכר הגבוה ביותר בתאגיד. על שכרם של תאגידים שאינם נסחרים בבורסה אין אנו יודעים דבר. הנתונים שלהלן הם המעודכנים ביותר שפורסמו והם מתייחסים לשנת 2013.

ב-2012, עלות השכר של המנהלים הבכירים בתאגידים הגדולים ירדה, יחסית ל-2011. בין הסיבות לירידה ניתן למנות את האווירה הציבורית

הביקורתית, את הבעיות אליהן נקלע חלק מן התאגידים הגדולים ואת השינויים ברגולציה. שנה לאחר מכן, ב-2013, שכר המנהלים הבכירים (לא כולל מענקים ומניות) שב ועלה ואף עבר את הרמה של שנת 2011.

עלות השכר של מנכ"לי 100 החברות הגדולות ביותר שמניותיהן נסחרות בבורסה ("תל אביב 100") עמדה, בממוצע, על סכום שנתי כולל של 6.16 מיליון ש"ח, או 513 אלף ש"ח בחודש.

עלות השכר השנתית הממוצעת של חמשת נושאי המשרות הבכירות בחברות אלה עמדה על 3.96 מיליון ש"ח, או 330 אלף ש"ח בחודש.

הלוח שלהלן מבהיר, שהקיצוץ המשמעותי ביותר (בשנת 2011) היה בתגמולים שאינם שכר – המענקים, תשלום מבוסס מניות ו"אחר". זאת, בשעה שהשכר ירד אך מעט, במקרה של המנכ"לים, ובמקרה של כלל הבכירים הוא אף עלה.

בשנת 2013 הפערים בין חמשת נושאי המשרות הבכירות בחברות אלה ובין שאר העובדים בישראל היו גבוהים ביותר. לפי נתוני הלמ"ס לשנת 2013, עלות השכר הממוצעת של אותם בכירים היתה גבוהה פי 36 מן השכר הממוצע במשק (9,212 ש"ח, עובדים ישראלים בלבד) ופי 77 משכר המינימום באותה שנה (4,300 ש"ח).

עלות שכר חודשי של מנהלים בחברות הנסחרות במדד "תל אביב 100", 2013-2011

באלפי ש"ח, במחירי 2013

בכיר ב"תל אביב 100"			מנכ"ל			
2013	2012	2011	2013	2012	2011	
330	291	350	513	383	553	עלות שכר חודשי ממוצעת
173	170	165	231	218	226	שכר ו/או דמי ניהול
90	90	108	163	123	190	מענקים
97	82	128	165	129	252	תשלום מבוסס מניות
32	21	38	54	10	28	אחר

הערות:

1. בכיר ב"תל אביב 100" – ממוצע חמשת בעלי השכר הגבוה בחברה.
 2. נתונים הכספיים המוצגים לעיל נלקחו מתוך הדוחות הכספיים של החברות הנסחרות במדד "תל אביב 100". הנתונים מתפרסמים מכוח תקנה 21 של הרשות לניירות ערך. תגמולים לבעלי עניין ולנושאי משרה בכירה.
 3. מניחות הדוחות הכספיים עולה, כי ישנם מקרים בהם בעלי התפקיד הבכיר בחברה אינם נמנים עם חמשת בעלי התגמולים הגבוהים מבין נושאי המשרה הבכירה בחברה או בתאגיד שבשליטתה.
 4. הנתונים הינם לשנים קלנדריות (2011-2013) ולמועסקים במשרה מלאה (100%). בכירים שצויין עבורם כי הם מועסקים במשרה חלקית, שכרם תוקן באופן יחסי למשרה מלאה.
 5. הנתונים אינם כוללים את החברות הדואליות הבאות: טבע, אלביט מערכות ונייט. חברות אלו מפרסמות את הדוחות הכספיים שלהן בארה"ב והן אינן מחויבות לפרסם את שכר הבכירים בהן לפי פירוט שמחייב ישראל ולא בארה"ב.
 6. עבור החברות הדואליות הבאות קיימים נתונים חלקיים בלבד לשנת 2011: פריגו, פרטרט וסלקום.
 7. החברות הבאות: דלק קידוחים, אבנר וישרמקו הינן שותפויות לחיפוש גז ונפט שאינן מעסיקות עובדים. לא כללנו אותם ביתוח שלנו.
 8. מרכיבי השכר הם: שכר כולל הפרשות סוציאליות; מענקים (בנוסף); תשלום מבוסס מניות ואחר.
 9. עבור חלק מנושאי המשרה השכר ניתן באמצעות דמי ניהול.
- הערה:** הנתונים המוצגים בעמוד זה עובדו ונותחו על ידי הכלכלנית ור"ח ספאט סבאח אנבאריה.
- מקור:** עיבוד של מרכז אודוה מתוך אתר האינטרנט של הרשות לניירות ערך, לשנים 2011-2013.

כשליש מהשכירים משתכרים שכר מינימום ומטה

חלקם של כל הישראלים המשתכרים שכר ממוצע ומטה על עמד בשנת 2012 על 70.7%.

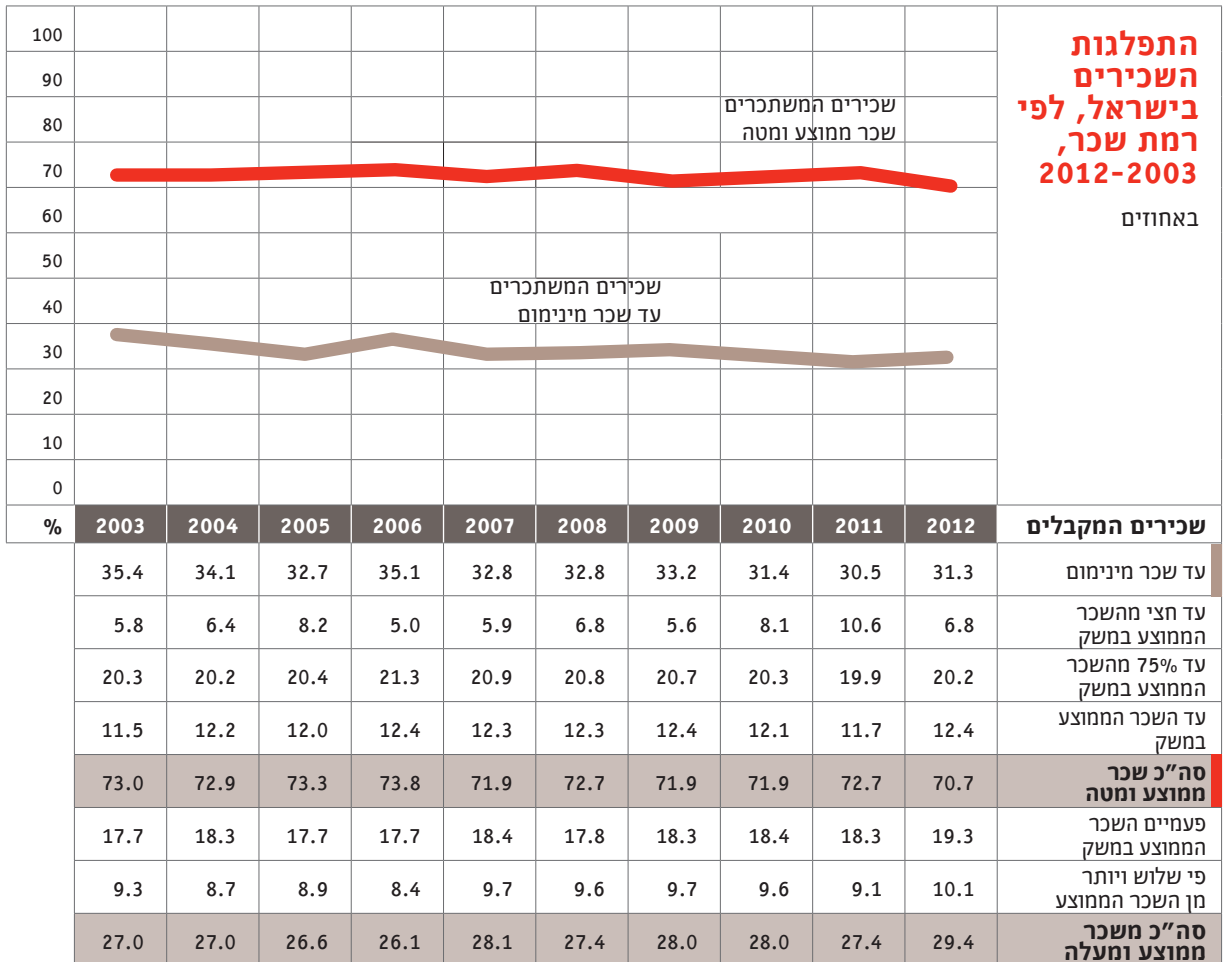
הנתונים מצביעים על יציבות גדולה. למרות שהכל מסכימים על כך שבישראל של ימינו קשה לקיים רמת חיים סבירה בשכר מינימום, שיעור המשתכרים עד שכר מינימום לא הצטמצם בעשור האחרון באופן משמעותי. סביר להניח שהיציבות נמשכה גם בשנים 2013-2014.

השיעור בירידה, וב-2011 הוא הגיע ל-30.5%. בשנת 2012 שוב חלה עלייה ושיעור המשתכרים עד שכר מינימום עמד על 31.3%.

השיפור לא היה דרמטי במיוחד, שכן נראה כי רוב אלה שנגרעו משורת המשתכרים פחות משכר מינימום עברו לשורת המשתכרים בין שכר מינימום לחצי מן השכר הממוצע.

המוסד לביטוח לאומי מפרסם נתונים על שכר השכירים לפי שלוש רמות: עד שכר מינימום, עד השכר הממוצע ומעל השכר הממוצע. למרבה הצער, נתונים אלה מתפרסמים באיחור של שנתיים.

בתקופת המשבר הכלכלי של האינתיפאדה השנייה גדל שיעור המשתכרים עד שכר מינימום: בשנת 2002, שיעורם עמד על 31.7% מכלל השכירים; ב-2003 הוא עלה ל-35.4% וב-2006 נרשם שיעור דומה. מאז מצוי

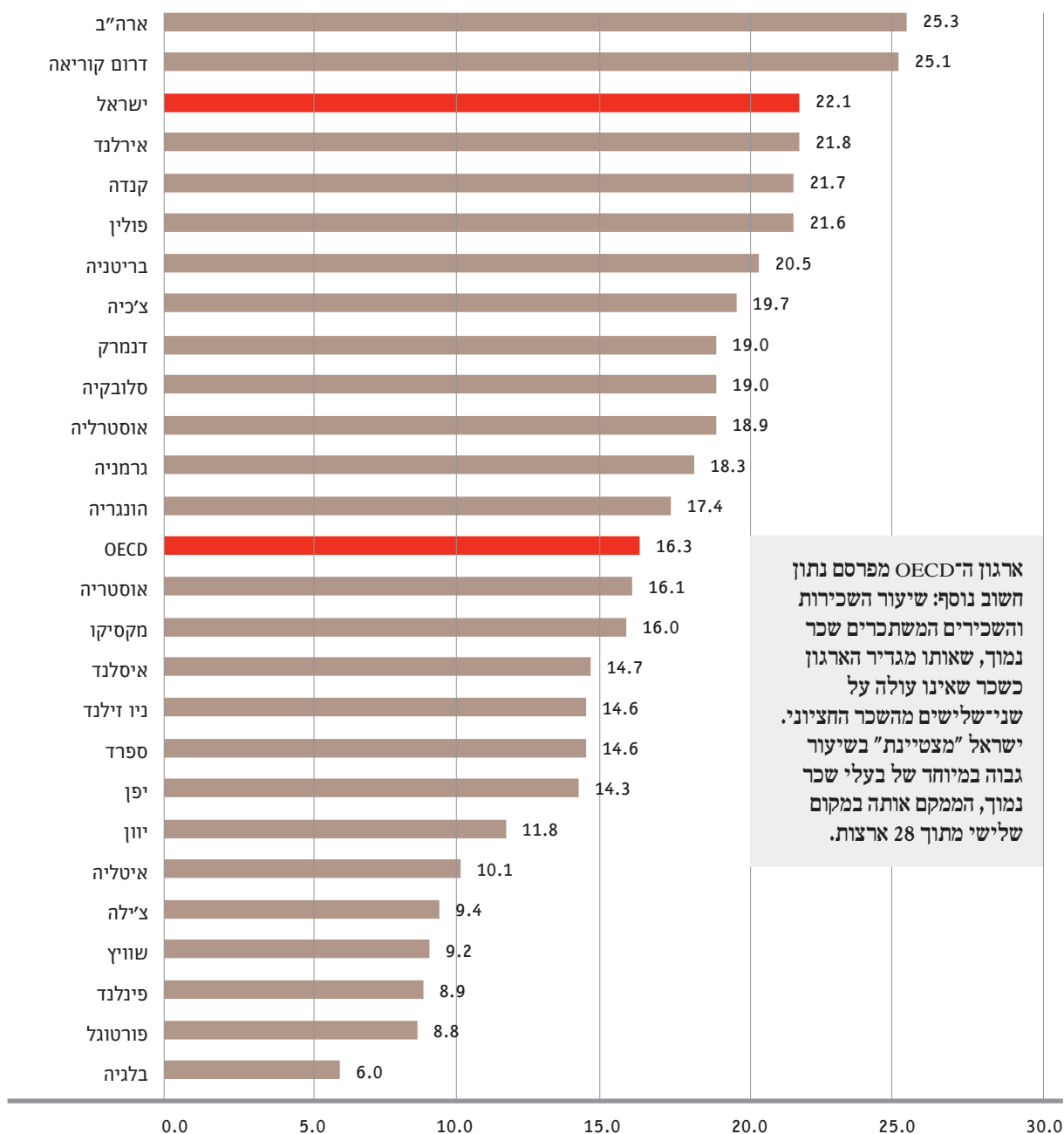

התפלגות השכירים בישראל, לפי רמת שכר, 2012-2003
באחוזים

הערות:
 1. השכר הממוצע לעובד שכיר לחדש עבודה עמד ב-2012 על 9,514 ש"ח, במחירים שוטפים. שכר המינימום באותה שנה עמד על 4,150 ש"ח. נתוני השכר של המוסד לביטוח לאומי לשנת 2013 עדיין לא התפרסמו.
 2. הנתונים שמוצגים בטבלה שלעיל מעוגלים. לכן, תיתכן אי התאמה של עשירית האחוז לסה"כ.
 מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך זק בנדלק, ממוצעי שכר והכנסה לפי יישוב ולפי משתנים כלכליים שונים, המוסד לביטוח לאומי, שנים שונות.

שיעור השכירים המשתכרים שכר נמוך בישראל ובארצות ה-OECD, 2012

באחוזים

ארגון ה-OECD מפרסם נתון חשוב נוסף: שיעור השכירות והשכירים המשתכרים שכר נמוך, שאתו מגדיר הארגון כשכר שאינו עולה על שני-שלישים מהשכר החציוני. ישראל "מצטיינת" בשיעור גבוה במיוחד של בעלי שכר נמוך, הממקם אותה במקום שלישי מתוך 28 ארצות.

הערות:

1. שכירים המשתכרים שכר נמוך – שכירים המשתכרים פחות משני שלישי השכר החציוני.
2. הנתונים לשוויץ הם לשנת 2010, הנתונים של ישראל וצ'ילה הם לשנת 2011.

מקור: OECD Employment Outlook 2014, table N, p. 287.

פערי שכר בין גברים ונשים

הפער המגדרי קטן יותר כאשר בוחנים את השכר לשעה. השכר הממוצע לשעה של נשים עמד על 85.6% מהשכר לשעה של גברים.

בהשוואה בינלאומית של שכר לשעה ב-2012, ישראל, עם פער של 15.5% בין שכר הגברים לשכר הנשים, ניצבת באמצע בין ארצות שבהן הפער עומד על יותר מ-20% ובין ארצות שבהן הפער נמוך מ-10%.

הפערים בין גברים לנשים ולא דווקא גובה ההכנסה. אנו מציגים כאן שני נתוני שכר: שכר לחודש ושכר לשעה.

הפער המגדרי גדול במיוחד בשכר לחודש. ההסבר להיקפו של פער זה טמון בעובדה שנשים רבות עובדות במשרות חלקיות ו/או זמניות. ב-2013, השכר הממוצע לחודש של נשים עמד על 68.1% מהשכר הממוצע של גברים.

פערי השכר בין גברים ונשים יציבים ביותר: בעוד שהפער בשכר החודשי הצטמק מעט, הפער בשכר השעתי נותר יציב.

להלן מוצגים נתוני שכר לחודש ושכר לשעה. נציין כי הנתונים לשנים 2012-2013, שנתקבלו מן הלמ"ס, לקוחים מסקר הוצאות משקי הבית במתכונתו החדשה. החלטנו לכלול אותם כאן כיוון שמוקד העניין פה הוא

פערי שכר לשעה בין גברים לנשים, ארצות נבחרות, 2012

באחוזים

מדינה	הפער בין שכרן השעתי של נשים לשכרם השעתי של גברים, 2012	מדינה	הפער בין שכרן השעתי של נשים לשכרם השעתי של גברים, 2012
אסטוניה	30.0	דנמרק	14.9
אוסטריה	23.4	צרפת (2011)	14.8
גרמניה	22.4	בולגריה	14.7
צ'כיה	22.0	קנדה	14.0
סלובקיה	21.5	אירלנד (2010)	13.9
הונגריה	20.1	לטביה	13.8
פינלנד	19.4	ליטא	12.6
בריטניה	19.1	ארה"ב (2011)	10.6
שוויץ (2011)	17.9	בלגיה	10.0
ספרד	17.8	רומניה	9.7
הולנד	16.9	לוקסמבורג	8.6
קפריסין	16.2	פולין	6.4
שבדיה	15.9	חלטה	6.1
פורטוגל	15.7	איטליה (2011)	5.8
ישראל	15.5	טורקיה (2010)	3.8
נורבגיה	15.1	סלובניה	2.5
יוון (2010)	15.0		

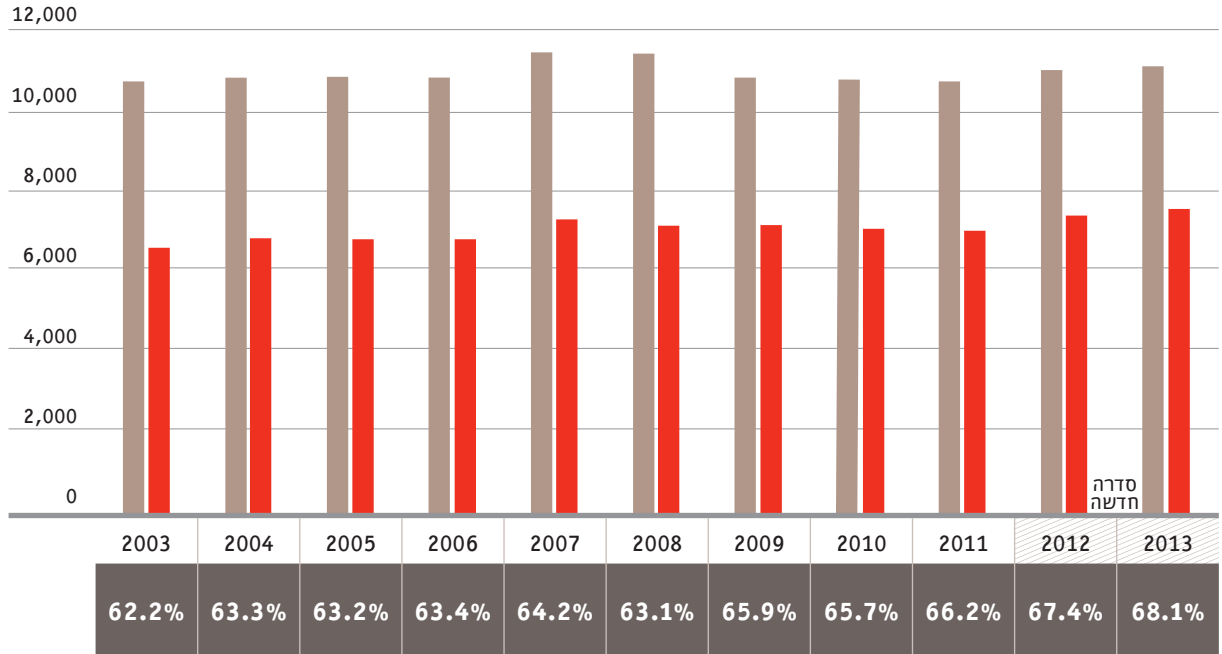
הערה: הנתון לישראל מתוך נתוני UNICE ולכן אין התאמה מלאה לנתוני הלמ"ס המצוטטים לעיל.
מקור: UNICE Statistical Database, December 2014.

שכר נשים כאחוז משכר גברים, 2013-2003, לחודש ולשעה

■ גברים
■ נשים

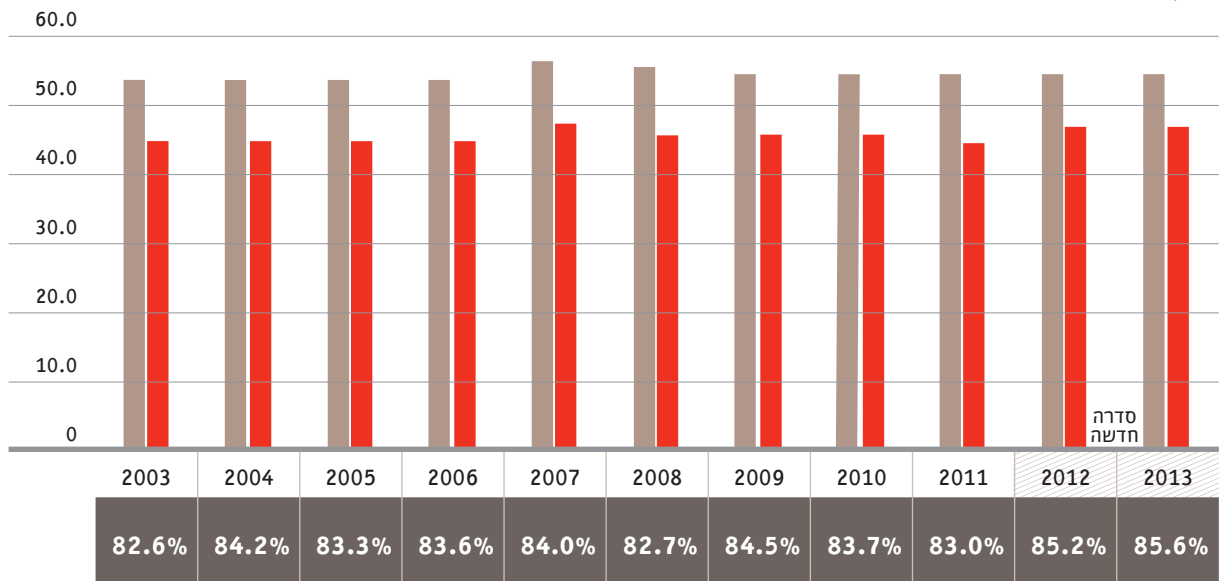
שכר לחודש, בש"ח

שכרן החודשי של נשים כאחוז משכרם החודשי של גברים, במחירי 2013

שכר לשעה, בש"ח

שכרן השעתי של נשים כאחוז משכרם החודשי של גברים, במחירי 2013

מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, סקרי הכנסות, שנים שונות; הנתונים לשנים 2012-2013 התקבלו מגף צריכה וכספים בלמ"ס, נובמבר 2014.

אשכנזים, מזרחים וערבים

אשכנזים – 11,897 ש"ח (במחירי 2013) – היתה הגבוהה מבין שלוש הקבוצות ועמדה על 32% מעל ההכנסה החודשית הממוצעת של כלל השכירים. ב-2012 עמדה הכנסתם על 12,425 ש"ח (במחירי 2012): לא ברור האם ירידה זו היא תוצאה של שיטת המדידה החדשה או שמה היא משקפת תנודה זמנית כדוגמת זו שנרשמה בשנים 2010-2011.

ההכנסה החודשית של מקביליהם המזרחים, 10,033 ש"ח (במחירי 2013), הציבה אותם על 11% מעל הממוצע, בדומה ל-2012.

ישראל שגם אביהם ילידי ישראל (יהודים דור שלישי).

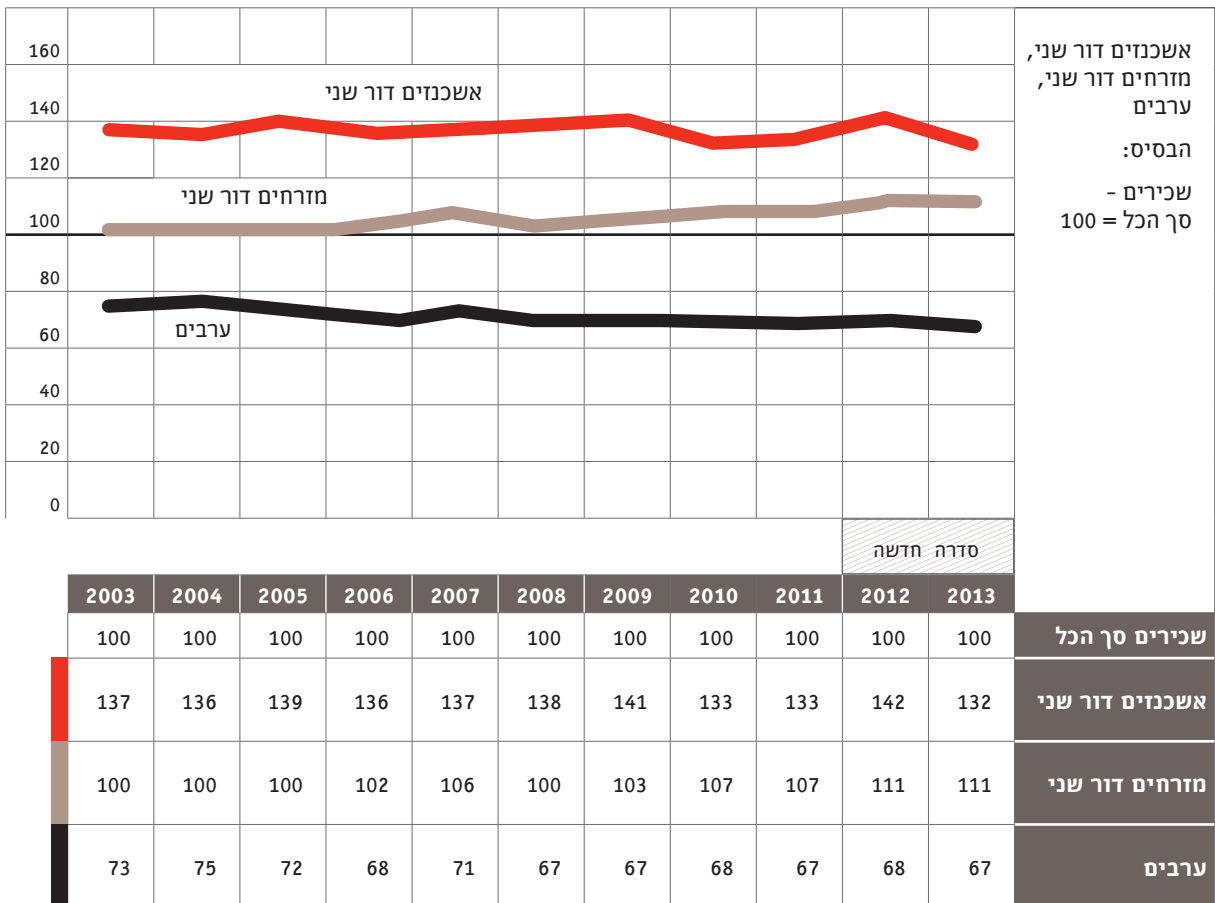
ב-2013, כאשר ההכנסה הממוצעת של שכירים עמדה על 9,030 ש"ח, ההכנסה הממוצעת של שכירים ערבים – 6,076 ש"ח – היתה הנמוכה מבין שלוש הקבוצות והציבה אותם על 33% מתחת לממוצע. שיעור זה יציב למדי מאז 2008. יצויין כי ב-2004 כבר נרשמה רמת הכנסה יחסית גבוהה יותר – 25% מתחת לממוצע.

ההכנסה החודשית הממוצעת של שכירים

פערי השכר בין יהודים לערבים ובין יהודים מזרחים ליהודים אשכנזים הם משמעותיים ביותר.

להלן מוצגים נתונים על פערי שכר בין שלוש הקבוצות הבאות: ערבים; אשכנזים דור שני (יהודים ילידי ישראל שאביהם ילידי אירופה או אמריקה); ומזרחים דור שני (יהודים ילידי ישראל שאביהם ילידי אסיה או אפריקה). יצויין כי בקרב היהודים, שכירים בני/ות הרור השני הם קבוצת השכירים הגדולה ביותר – גדולה מקבוצת השכירים ילידי חו"ל (דור ראשון) וגדולה מקבוצת השכירים ילידי

הכנסה חודשית משכר וממשכורת של שכירים, 2003-2013

הערות:

1. הנתונים לשנים 2012-2013, שנתקבלו מן הלמ"ס, לקוחים מסקר הוצאות משקי הבית במתכונתו החדשה.
2. נתוני השכר של יהודים מזרחים ושל יהודים אשכנזים הם עבור הדור השני – ילידי ישראל שאביהם נולד באסיה-אפריקה או באירופה-אמריקה. יצויין כי בני/ות הדור השני הם עדיין קבוצת העובדים והעובדים הגדולה מבין שלושת הדורות. הנתונים עבור 2013 הם כולקמן: דור ילידי חו"ל (הדור הראשון) – 730.7; דור ילידי ישראל שאביהם ילידי חו"ל (הדור השני) – 1,037.3; דור ילידי ישראל שאביהם ילידי ישראל (הדור השלישי) – 767.7 אלף. מתוך: הלמ"ס, סקר הכנסות והוצאות של משקי בית לשנים 2012-2013.
- מקור: ייבוש של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, סקר הכנסות, שנים שונות; הנתונים לשנים 2012-2013 התקבלו מגף צרכה בלמ"ס.

אי שוויון גם בדור הבא של הקשישים

ועוד, ביטוח פנסיוני רווח בקרב עובדים ועובדות מן המעמד הבינוני והגבוה יותר מאשר בקרב מקביליהם בעלי השכר הנמוך, למרות שכיום יש חובה חוקית להפריש לפנסיה.

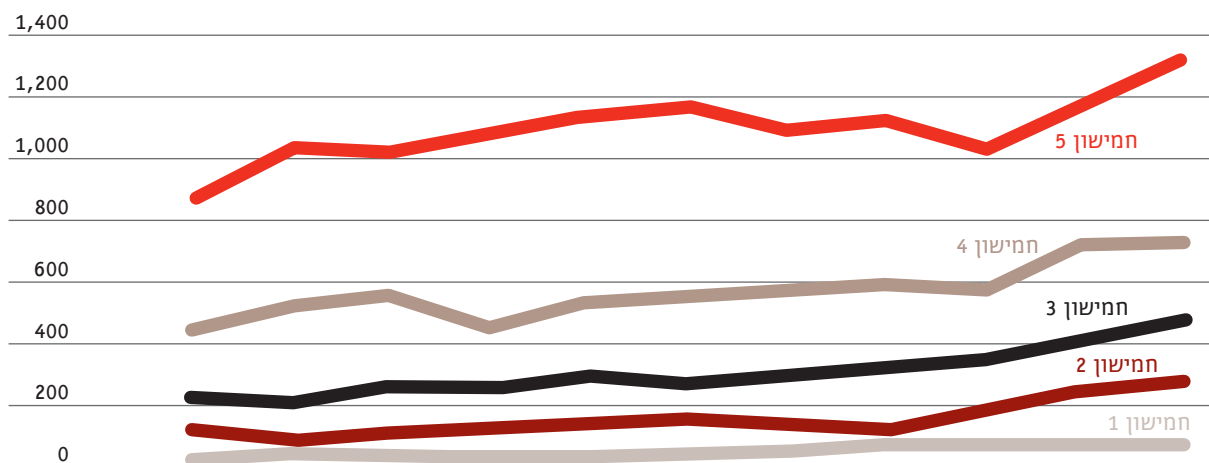
רמת החיים של כל אחד מהם, בהגיעם לגיל פרישה, תהיה שונה לחלוטין.

יש לזכור כי הממוצע מאגר משקיית שבהם איש אינו מפריש לקרן פנסיה יחד עם משקיית שבהם כן מפרישים.

ב-2013, משק בית בחמישון העליון הפריש לפנסיה ולתגמולים סכום חודשי ממוצע של 1,244 ש"ח, פי 15 ממה שהפריש משק בית בחמישון התחתון – 83 ש"ח בממוצע.

הוצאה חודשית ממוצעת לקופות פנסיה ותגמולים, לפי חמישונים, 2013-2003

לפי הכנסה נטו לנפש סטנדרטית • בש"ח • במחירי 2013

	סדרה חדשה										
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
חמישון 1	28	44	32	29	30	37	38	56	60	74	83
חמישון 2	111	93	116	124	141	155	150	136	180	229	253
חמישון 3	242	236	269	274	293	283	303	326	341	411	480
חמישון 4	434	491	517	450	501	516	538	572	551	683	706
חמישון 5	857	1,013	1,009	1,072	1,105	1,124	1,067	1,088	1,018	1,127	1,244

הערה: נתוני הוצאה על קופות פנסיה ותגמולים למשק בית לשנים 2012-2013 מחושבים על בסיס סקר הוצאות משקי הבית במתכונתו החדשה. **מקורות:** עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, סקר הוצאות משק הבית, שנים שונות; הנתונים לשנים 2012-2013 התקבלו ממגף צריכה וכספים בלמ"ס.

משפחה אחת מתוך חמש – מתחת לקו העוני

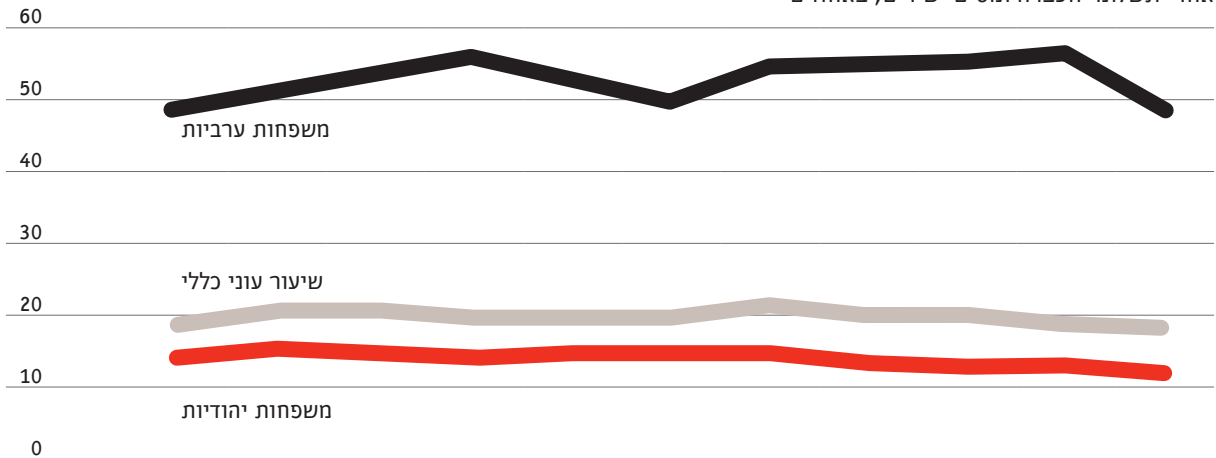
המצביע על גידול בשיעור העוני בין 2012 ל-2013. זאת בניגוד לנתון שפירסם המוסד לביטוח לאומי ולפיו שיעור העוני ירד במעט. הפרסום הוליד דיון על הדרך הנכונה להגדיר עוני. יש לומר כי נתוני המוסד לביטוח לאומי מבוססים על ההגדרה המקובלת על ידי הרשויות הסטטיסטיות ברחבי העולם. עם זאת, ההגדרה המתמטית – 50% מן השכר החציוני – חוטאת מעט להגדרה המעשית, שהיא אם קו העוני עבור משפחה של חמש נפשות עומד על 8,900 ש"ח לערך, איש לא יטען כי משפחה שהכנסתה עומדת על 9,000 ש"ח איננה ענייה.

גבוה פי 3.5, לערך, מן השיעור בקרב היהודים. בקרב היהודים, שיעורי העוני הגבוהים ביותר הם בקרב החרדים והם דומים לאלה של האוכלוסייה הערבית. הסיבות להיקף הגבוה של עוני רבות; בין היתר: השקעות עסקיות מעטות בפריפריה בכלל וביישובים הערביים בפרט, מספר רב של משרות חדשות שהן חלקיות ומעניקות שכר נמוך והעסקה גוברת של עובדי ועובדות שירותים באמצעות קבלני כוח אדם. ב-21.12.2014 פירסם ארגון "לתת" את דו"ח העוני האלטרנטיבי ובו נתון

הכנסתן של קרוב לחמישית מכלל המשפחות בישראל כה נמוכה עד שהיא מציבה אותן מתחת לקו העוני (המוגדר כהכנסה השווה ל-50% או פחות מן ההכנסה החציונית של המשפחות בישראל). ב-2013 עמדה תחולת העוני על 18.6% – ירידה בהשוואה לשיעור ב-2012, שעמד על 19.4%. בשנת 2013 נרשם צמצום בהיקף העוני בקרב המשפחות הערביות: מ-54.3% ב-2012 ל-47.4% ב-2013. אחד ההסברים לכך הוא גידול־מה בשיעור התעסוקה של ערבים. עם זאת הפער בין האוכלוסייה היהודית הכללית לאוכלוסייה הערבית גבוה מאוד: שיעור העוני בקרב הערבים

שיעור העוני בקרב משפחות בישראל, 2003-2013

אחרי תשלומי העברה ומסים ישירים, באחוזים

	סדרה חדשה										
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
שיעור עוני כללי	19.3	20.3	20.6	20.0	19.9	19.9	20.5	19.8	19.9	19.4	18.6
משפחות ערביות	48.3	49.9	52.1	54.0	51.4	49.4	53.5	53.2	53.5	54.3	47.4
משפחות יהודיות	14.9	15.9	15.9	14.7	15.0	15.3	15.2	14.3	14.2	14.1	13.6

הערות:

1. בנתוני המשפחות היהודיות נכללים גם לא יהודים שאינם ערבים.
 2. דוח העוני לשנים 2012-2013 אינו כולל את האוכלוסייה הבדואית בדרום שלא נפקדה על ידי הלמ"ס.
 3. נתוני העוני לשנים 2012-2013 מחושבים על בסיס סקר הוצאות משקי הבית במתכונתו החדשה.
- מקורות:** המוסד לביטוח לאומי, סקירה שנתי, שנים שונות; המוסד לביטוח לאומי, דוח שנתי, שנים שונות.

אבטלה מקשה על יציאה מעוני

ההנהגה הכלכלית של ישראל מתהדרת בשיעור אבטלה ארצי נמוך – 5.6% בחודש נובמבר 2014.⁸ זאת בשעה שבארצות גוש היורו היה השיעור כפול – 11.5%⁹.

אלא ששיעור האבטלה הארצי מסתיר פערים גדולים מאוד בין יישובים ובין קבוצות אוכלוסייה שונות. האבטלה פוגעת בעיקר בחלקים היותר חלשים של האוכלוסייה: היא גבוהה ביישובים ערביים הרבה יותר מאשר ביישובים יהודיים, בעיירות פיתוח יותר מאשר ביישובים מבוססים, בקרב נשים יותר מאשר בקרב גברים ובקרב נשים ערביות יותר מאשר בקרב נשים יהודיות. האבטלה פוגעת באלה שמערכת החינוך לא העניקה להם השכלה ראויה. היא פוגעת גם בצעירים שעדיין לא הספיקו לבסס לעצמם אחיזה בשוק העבודה

ובמבוגרים שפוטרו ומתקשים למצוא עבודה בשל גילם.

הלוח שלהלן מציג נתונים מחודש ספטמבר 2014 על דורשי עבודה לפי יישוב, שמתפרסמים באתר שירות התעסוקה שבמשרד הכלכלה. "דורשי עבודה" הם מי שפנו ללשכות עבודה של שירות התעסוקה. מובטלים רבים אינם פונים לשירות התעסוקה, אם מפני שאין בקרבתם לשכת עבודה, אם מפני שפניהם הושבו ריקם פעמים רבות בעבר, אם מפני שהם מעריכים כי אין להם סיכוי למצוא עבודה ואם מסיבות אחרות; לכן, מספר דורשי העבודה נמוך ממספר המובטלים. המובטלים הם אלה שהלמ"ס מגדירה בתור "בלתי מועסקים": אלא שנתונים על "בלתי מועסקים" אינם מתפרסמים לפי יישוב. על כן בחרנו להציג את הנתונים על דורשי העבודה, מכיוון

שהם מאפשרים מבט על ההבדלים הבין-יישוביים.

בראש טבלת דורשי העבודה מצויים יישובים ערביים ובראש היישובים הערביים מצויים היישובים הברדואיים בדרום הארץ. בעיירה הברדואית הגדולה ביותר, רהט, שיעור דורשי העבודה עמד בספטמבר 2014 על 33.3%. שיעור דומה נרשם גם בכמה מן הכפרים הערביים הגדולים בצפון הארץ – אום אל פחם (30.8%), עראבה (27.8%), טמרה (23.9%), סח'נין (24.8%) ומגאר (23.9%).

ברוב היישובים היהודיים שיעור דורשי העבודה היה נמוך מ-5%. אך שיעורים גבוהים הרבה יותר נרשמו בעיירות פיתוח כדוגמת ירוחם (16.4%) ודימונה (15.4%).

שיעור דורשי העבודה לפי ישוב, ספטמבר 2014

באחוזים מכוח העבודה, לפי סדר יורד

שיעור דורשי העבודה מכוח העבודה ביישוב	יישוב	שיעור דורשי העבודה מכוח העבודה ביישוב	יישוב	שיעור דורשי העבודה מכוח העבודה ביישוב	יישוב
11.4	זרזיר	16.4	ירוחם	43.2	לקיה
11.3	קריית גת	16.3	טייבה	37.5	ערעה - בנגב
11.2	פורידיס	16.3	כעביה־טבאש־חג'אג'רה	34.4	תל שבע
11.0	בית ג'ן			33.3	רהט
9.6	בסמת טבעון	15.5	מצפה רמון	31.8	שגב־שלום
9.3	סאג'ור	15.5	עכו	30.9	שעב
9.2	טירת כרמל	15.4	דימונה	30.8	אום אל־פחם
9.1	אבו גוש	15.1	כפר יאסיף	27.8	עראבה
9.0	מעלות־תרשיחא	15.1	משהד	24.8	סח'נין
8.9	קלנסווה	14.7	מזרעה	24.8	דייר חנא
8.9	ביתר עילית	14.6	יפייע	24.6	כסיפה
8.8	טבריה	14.5	נצרת	23.9	טמרה
8.8	ערעה	14.3	שבלי - אום אל־גנם	23.9	מגאר
8.7	יאנוח־ג'ת	14.1	ריינה	23.7	כפר כנא
8.6	נצרת עילית	13.6	מג'ד אל־כרום	23.4	ג'דיידה־מכר
8.6	דאלית אל־כרמל	13.6	צפת	21.5	חורה
8.6	קצרין	13.5	מג'דל שמס	21.3	מעלה עירון
8.4	כסרא־סמיע	13.1	אופקים	21.2	בוקעאתא
8.2	אור עקיבא	12.9	נחף	20.6	כפר מנדא
8.2	נהרייה	12.7	אכסאל	19.9	בועיינה־נוג'ידאת
7.9	מגדל העמק	12.7	דייר אל־אסד	19.8	חסעדה
7.8	חצור הגלילית	12.6	קריית מלאכי	19.0	ביר אל־מכסור
7.8	עספיא	12.5	ראמה	18.8	עילוט
7.7	כפר קרע	12.4	דבורייה	18.3	כאבול
7.6	באר שבע	12.3	שלומי	18.2	שפרעם
7.6	אשקלון	12.2	עיילבון	17.7	בענה
7.5	קריית ים	12.2	נתיבות	17.6	טובא־זנגרייה
7.4	אשדוד	12.0	בית שאן	17.4	אעבלין
7.4	עפולה	12.0	ג'ולס	17.3	עין מאהל
7.3	ערד	11.9	ירכא	16.7	בסמ"ה
7.2	זמר	11.8	ג'סר א־ז'רקא	16.6	טורעאן
7.1	באקה־ג'ת	11.6	שדרות	16.4	אבו סנאן

שיעור דורשי העבודה מכוח העבודה ביישוב	יישוב
2.7	גבעת שמואל
2.6	שערי תקווה
2.6	מיתר
2.6	רמת גן
2.6	כפר סבא
2.5	קרני שומרון
2.5	ג'לג'וליה
2.5	אזור
2.5	כפר חב"ד
2.5	גבעתיים
2.4	אלקנה
2.4	קדומים
2.4	מודיעין-מכבים-רעות
2.3	הוד השרון
2.3	עומר
2.3	קציר-חריש
2.2	רעננה
2.2	פרדסייה
2.1	להבים
2.1	הרצלייה
2.1	קריית אונו
1.9	כוכב יאיר
1.9	הר אדר
1.9	בית אל
1.8	רמת השרון
1.8	קיסריה
1.8	שוהם
1.7	אפרתה
1.4	כפר ברא
1.3	סביון

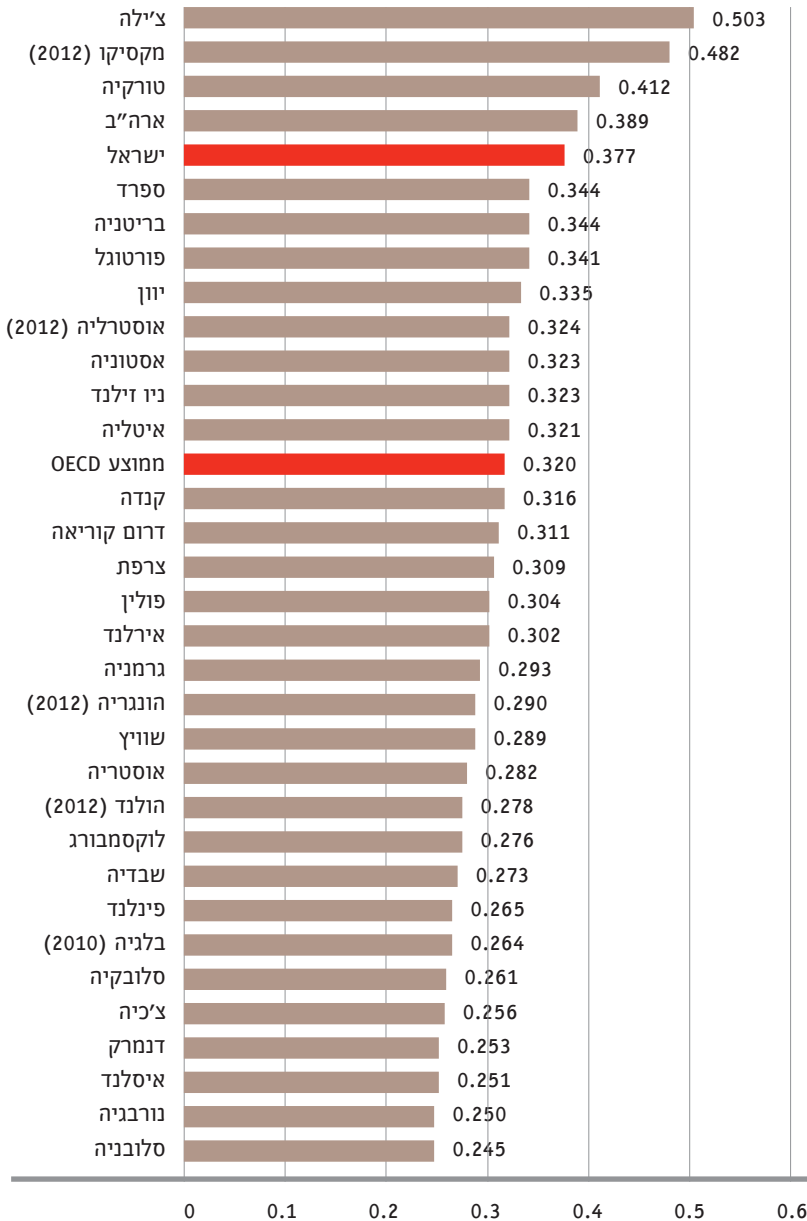
שיעור דורשי העבודה מכוח העבודה ביישוב	יישוב
4.3	גן יבנה
4.3	בנימינה-גבעת עדה
4.2	אור יהודה
4.0	כפר ורדים
4.0	כפר יונה
3.8	קריית ארבע
3.7	פתח תקווה
3.6	קדימה-צורן
3.6	אורנית
3.6	זכרון יעקב
3.6	רמת ישי
3.6	מזכרת בתיה
3.6	גבעת זאב
3.5	גדרה
3.5	אריאל
3.4	ראשון לציון
3.4	תל מונד
3.4	ראש העין
3.3	מעלה אדומים
3.3	נשר
3.2	בית אריה
3.2	בת חפר
3.1	חולון
3.1	אבן יהודה
3.1	יהוד
3.1	מבשרת ציון
3.1	תל אביב יפו
3.0	כפר קאסם
3.0	גני תקווה
3.0	נס ציונה
2.9	קריית טבעון
2.7	אלפי מנשה

שיעור דורשי העבודה מכוח העבודה ביישוב	יישוב
7.0	פקיעין (בוקייעה)
6.9	קריית שמונה
6.9	עמנואל
6.8	כרמיאל
6.5	לוד
6.5	יקנעם עילית
6.3	קריית אתא
6.0	חורפיש
5.9	רכסים
5.8	בית שמש
5.8	חדרה
5.8	מודיעין עילית
5.6	פרדס חנה-כרכור
5.5	ראש פינה
5.4	יבנה
5.3	רמלה
5.3	ג'ש (גוש חלב)
5.2	קריית עקרון
5.2	אליכין
5.0	קריית ביאליק
5.0	בני ברק
5.0	קריית מוצקין
4.9	ירושלים
4.8	בני עי"ש
4.8	חיפה
4.8	אילת
4.7	נתניה
4.7	טירה
4.7	אלעד
4.7	באר יעקב
4.4	בת ים
4.4	רחובות

סיכום: האי שוויון בישראל - מן הגבוהים בארצות ה-OECD

אי שוויון בארצות ה-OECD, 2011

מדד ג'יני, הכנסה פנויה לאחר תשלומי העברה ומיסים

אם יש נתון אחד המסכם את הנתונים שהצגנו עד כה, על צמיחה וחלוקת הכנסות, הריהו גובה האי שוויון בישראל, כפי שהוא נמדד על ידי מדד הג'יני.

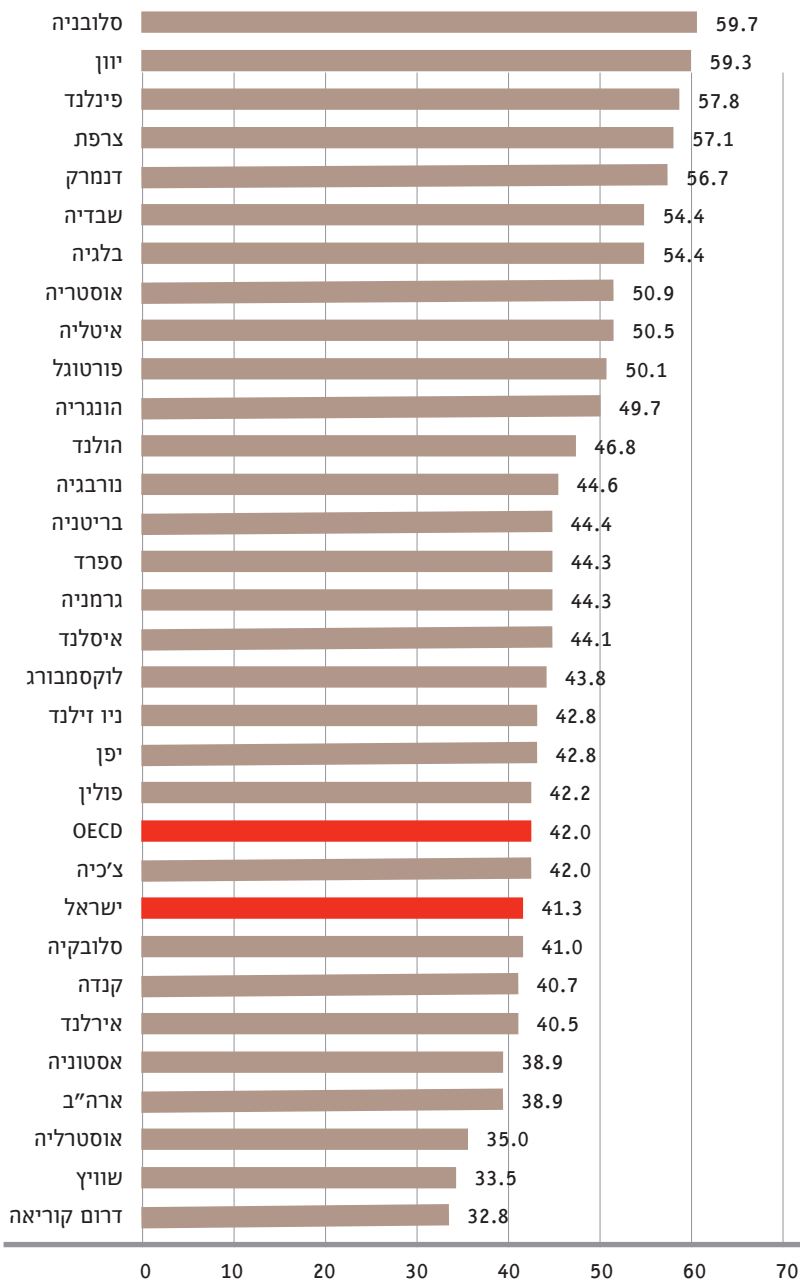
מדד ג'יני בוחן את מיקומה של מדינה בין שני קצוות: הקצה האחד, שערכו אפס, מסמן מצב שבו ההכנסה מתחלקת באופן שווה בין כולם; הקצה השני, שערכו אחד, מסמן מצב שבו כל ההכנסה מצויה בידי של אדם אחד.

מדד הג'יני של ישראל הוא מן הגבוהים בארצות ה-OECD ב-2011, ישראל, עם מדד ג'יני בגובה 0.377, היתה ממוקמת במקום ה-5 מבין 34 מדינות.

מאז אמצע שנות ה-1980, האי שוויון – מדד ג'יני – גדל בחלק מארצות ה-OECD ובממוצע, ב-3.5%. בישראל עלה מדד הג'יני מ-0.326 ל-0.377 – עלייה של 15.6%¹⁰

המדינה אינה מאזנת את תוצאות הצמיחה הבלתי מאוזנת

הוצאות הממשלה הרחבה, בארצות ה-OECD, כאחוז מהתמ"ג, 2013

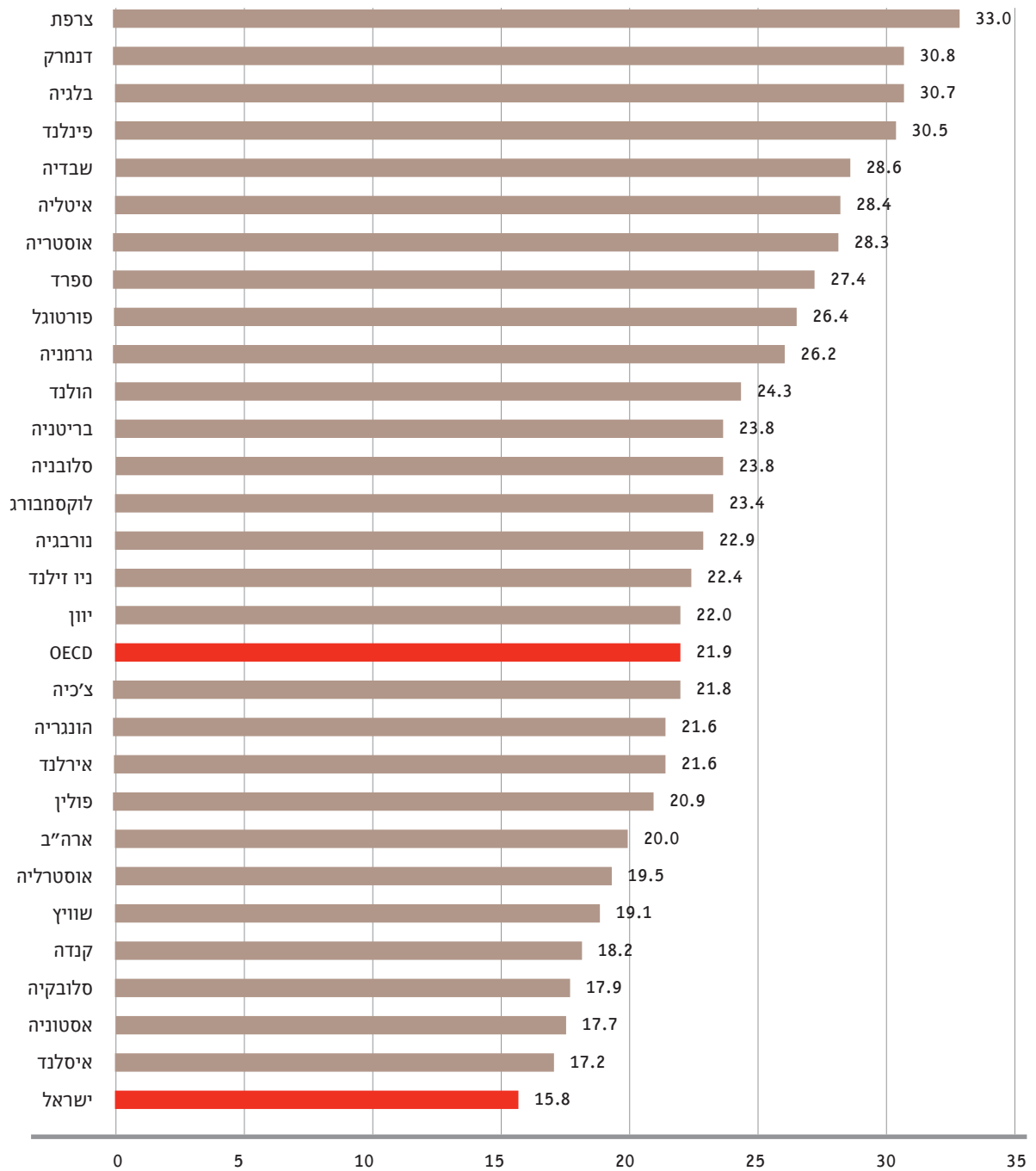

בשלושת העשורים האחרונים, העקרון המנחה את המדיניות הכלכלית של ממשלות ישראל הוא, חיזוק והעצמה של המגזר העסקי והפקרת משימת הצמיחה הכלכלית בידינו. אם בעשורים הראשונים לאחר 1948 היתה המדינה השחקן הכלכלי והחברתי הראשי – פיתוח כלכלי, תעסוקה, קליטת עלייה, דיור, חינוך – הרי שבעשורים האחרונים היא מתאמצת לצמצם את פעילויותיה, לקצץ בתקציביה ולהעביר את האחריות ואת המשאבים לידי המגזר העסקי.

התוצאה היא הידלדלות והצטמקות השירותים החברתיים שהמדינה מספקת: שירותי חינוך, השכלה גבוהה, בריאות, רווחה וביטחון סוציאלי. ההוצאה הממשלתית (כולל רשויות מקומיות) הכוללת ב-2013, שעמדה על 41.3% תמ"ג, מציבה את ישראל בדבוקה אחת עם ארצות במזרח אירופה וארצות בעלות מסורת של הוצאה ממשלתית נמוכה כדוגמת ניו זילנד וקנדה (שלהן הוצאות ביטחון נמוכות מזו של ישראל). ואילו ההוצאה הסוציאלית של הממשלה (הוצאות שנועדו לסייע למשקי בית ולפרטים בעת מצוקה כדוגמת קצבאות, שירותים לתינוקות, קשישים ונכים והטבות מס) עמדה בישראל על 15.8% תמ"ג, קרוב לתחתית הסולם של ארצות ה-OECD.

ישראלים החפצים בשירותים טובים ומלאים מוצאים עצמם משלמים מכיסם את שבעבר סיפקה המדינה: למשל, תשלומים כבדים לבתי הספר ותשלומים כבדים על ביטוחים רפואיים משלמים של קופות החולים או פרטיים של חברות ביטוח.

הוצאה על רשת ביטחון סוציאלית כאחוז מהתמ"ג, ארצות ה-OECD, 2013

מדיניות מיסוי בלתי שוויונית

במסגרת המאמץ לעודד את המגזר העסקי באמצעות הוזלת עלות העבודה. התוצאה – היכולת של המוסד לביטוח לאומי לממן רשת ביטחון סוציאלית נשחקה, ואכן מרבית הקצבאות בישראל נמוכות בהשוואה לארצות ה-OECD.

הפחתת המסים הישירים, מלבד זאת שהיא מגבירה את האי שוויון, מגבילה את יכולתן הכוללת של הממשלות להשקיע בשירותים היכולים לאזן את תוצאות הצמיחה הבלתי מאוזנת. דהיינו, היכולת להעניק חינוך, השכלה גבוהה ורשת ביטחון סוציאלית לישראלים שהצמיחה אינה מעניקה להם את הכלים לשרוד מעמדם.

בישראל, משקלן של ההכנסות ממסים עקיפים (מע"מ, מס קנייה ומכס) בכלל ההכנסות ממסים – 39.2% – גבוהות מן הממוצע ב-OECD – 32.8%. לעומת זאת, ההכנסה ממס הכנסה – 30.8% – נמוכה מזו של ה-OECD – 33.6%. המשמעות של נתונים אלה היא, שהשכבה המבוססת בישראל תורמת פחות מעמיתותיה בארצות ה-OECD למימון צרכי המדינה.

גם ההכנסות מדמי ביטוח לאומי נמוכות בישראל – 17.1% מכלל ההכנסות ממסים – בהשוואה ל-OECD – 26.2%. זאת, כיוון שהמעסיקים בישראל נהנו במהלך השנים מהנחות גבוהות בדמי ביטוח לאומי המושגים עליהם וזאת

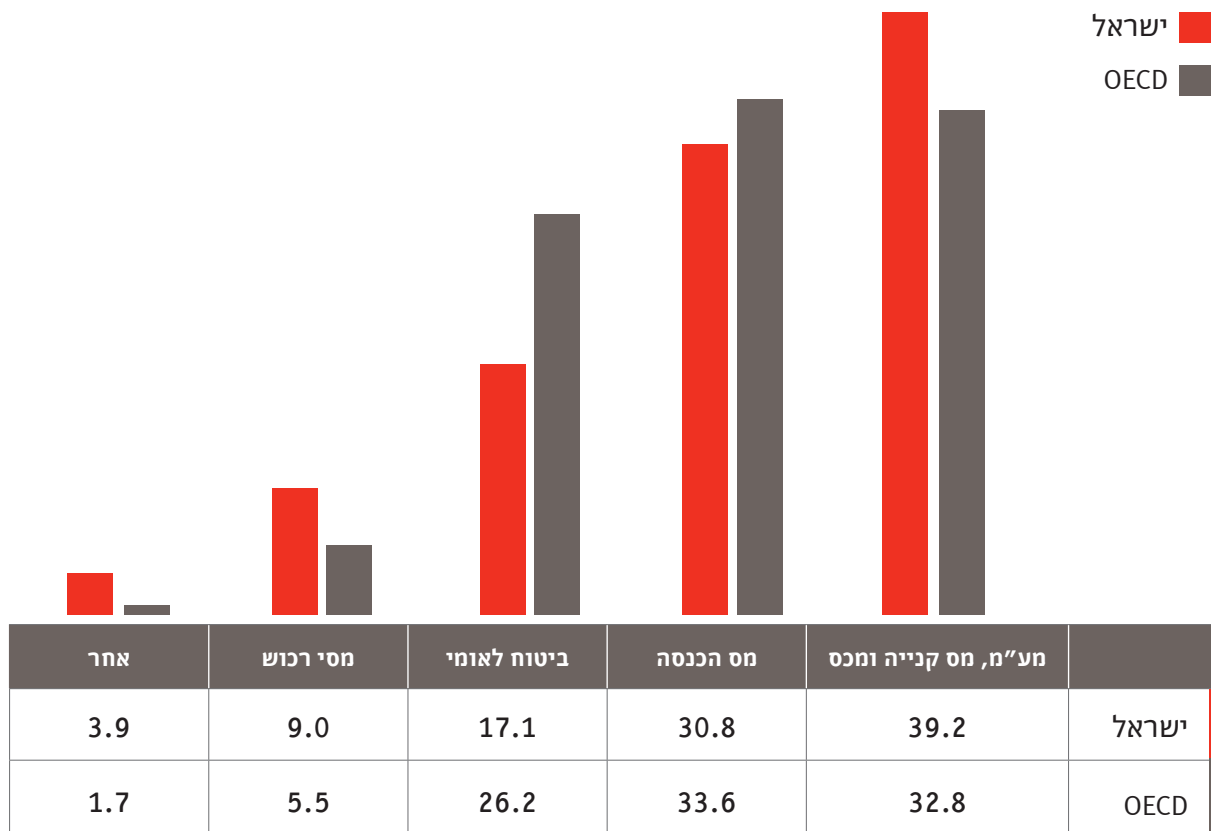
ההוצאה הממשלתית הנמוכה מאפשרת מיסוי נמוך, יחסית. ואכן, בתחילת העשור הקודם הנהיגה הממשלה, לצד קיצוצים תקציביים עמוקים, גם הפחתת מסים ישירים. אם בעבר נטען כי נטל המס הישיר בישראל הוא מהגבוהים במערב, כיום הוא בין הנמוכים.

אלא שבו בזמן שהממשלה הפחיתה את מס החברות (כאשר בפועל היא גובה מן התאגידים הגדולים פחות מן השיעור הקבוע בחוק) ואת המסים הישירים ובראשם מס ההכנסה, היא העלתה מסים עקיפים ובראשם מס ערך מוסף.

נתוני ה-OECD לשנת 2012 מעלים כי

התפלגות הכנסות מחסים: ישראל לעומת ה-OECD, 2012

באחוזים מסך הגבייה

מערכת החינוך

זכאות לתעודת בגרות

דרך המלך לעתיד אישי וחברתי טוב יותר היא רכישת חינוך והשכלה גבוהה. שיעור המגיעים להשכלה גבוהה הוא נמוך, בראש ובראשונה משום ששיעור בני הנוער המקבלים תעודת בגרות הוא נמוך.

בשנות השמונים והתשעים של המאה הקודמת, שיעור הזכאות לתעודת בגרות בקרב קבוצת הגיל (גילאי 17) עלה ב-10 נקודות אחוז בכל עשור: מ-20% מקבוצת הגיל ב-1980 ל-30% ב-1990 ול-40% בשנת 2000. בעשור הראשון של המאה ה-21, שיעור הזכאות ידע עליות ומורדות, אך בסיומו של דבר לא עלה מעל 50%. ב-2013, לראשונה, עלה שיעור הזכאים ל-53.4%. עתה נותר לראות האם נתון זה ישמור על יציבות בשנים הקרובות.

זכאים לתעודת בגרות כאחוז מבני/ות 17

2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003
53.4	49.8	48.1	48.3	46.1	44.4	46.3	45.9	46.4	49.2	48.3

הערה: קבוצת גיל 17 כוללת את הלומדים במגזר החרדי ואת הלומדים במגזר ירושלים.
מקורות: משרד החינוך, נתוני זכאות לבגרות תשע"ב (2013), מצנת, נובמבר 2014; משרד החינוך, נתוני בחינות בגרות, שנים שונות.

להלן מוצגים נתוני הזכאות לתעודת בגרות לשנת 2013 לפי יישוב, עבור יישובים בעלי אוכלוסייה של 10,000 תושבים ומעלה. ניתן להבחין כי שיעורי הזכאות הגבוהים ביותר – בין 70% ל-80% – נרשמו ביישובים מבוססים, וכי שיעורי הזכאות הנמוכים ביותר נרשמו ביישובים ערביים – בין 20% ל-40% (יוצאי דופן בולטים בשנת 2013 היו בית ג'ז עם 84%, מג'אר עם 72% ודייר אל-יאסר 65%) – ובעיירות פיתוח – בין 40% ל-50%.

זכאות לבגרות לפי יישוב, 2013

יישובים בני/ות 10,000 תושבים ומעלה מבני/ות 17 ביישוב, באחוזים

זכאות לבגרות מבני/ות 17	יישוב	זכאות לבגרות מבני/ות 17	יישוב	זכאות לבגרות מבני/ות 17	יישוב	זכאות לבגרות מבני/ות 17	יישוב
45	אופקים	59	עפולה	70	קריית שמונה	(90)	רעננה
45	טורעאן	58	פרדס חנה-כרכור	69	חיפה	(89)	מזכרת בתיה
45	ירכא	57	ג'ת	(69)	מעלות-תרשיחא	87	תל מונד
44	אכסאל	57	כרמיאל	69	רחובות	(86)	מודיעין-מכבים-רעות
44	כפר מנדא	57	סח'נין	68	בנימינה גבעת עדה	85	גבעתיים
44	שפרעם	57	קריית טבעון	68	בת ים	84	בית ג'ן
43	תל שבע	56	אשדוד	68	כפר סבא	84	גבעת שמואל
42	אעבלין	56	מג'דל שמש	68	מבשרת ציון	84	הוד השרון
42	כפר קרע	55	יפיע	68	פתח תקווה	82	נס ציונה
42	ריינה	55	נחף	68	שדרות	80	הרצלייה
41	בית שמש	54	מאג'ד אל-כרום	66	אזור	79	אבן יהודה
41	לוד	53	כפר כנא	65	דיר אל-אסד	79	גני תקווה
40	אבו סנאן	53	נתיבות	65	נתניה	(79)	ראש העין
40	מעלה עירון	53	קריית גת	65	קריית ביאליק	78	גן יבנה
38	כסייפה	52	ג'דידה-מכר	64	זכרון יעקב	78	צורן-קדימה
38	ערערה	52	גדרה	63	אור יהודה	78	קריית אונו
37	צפת	52	דאלית אל-כרמל	63	באר שבע	(78)	קריית אתא
36	עין מאהל	52	עכו	(63)	גבעת זאב	76	יבנה
35	כפר קאסם	51	נצרת	(63)	נצרת עילית	75	מעלה אדומים
35	ערערה בנגב	51	פריזיס	62	אילת	75	ראשון לציון
35	קלנסווה	50	בקאה אל-גרביה	62	טירת כרמל	(73)	יקנעם עילית
33	אלעד	50	עראבה	62	קריית ים	73	נשר
32	רהט	49	טבריה	62	קריית עקרון	73	רמת השרון
31	חורה	49	טייבה	61	אשקלון	73	תל אביב-יפו
19	ג'סר א-זרקא	49	כאבול	61	טמרה	(72)	אור עקיבא
18	ירושלים	47	טירה	61	לקיה	72	מגאר
10	ביתר עילית	47	מנדל העמק	60	דימונה	71	יהוד-נווה אפרים
6	בני ברק	47	ערד	(60)	כפר יונה	71	רמת גן
3	מודיעין עילית	47	רמלה	59	חדרה	70	חולון
		46	אום אל-פחם	59	עספיא	(70)	נהרייה

המסלול המקצועי בבתי הספר התיכוניים

החלו בלימודים אקדמיים עד שנת 2013, לעומת 31.2% מכלל מסיימי המסלול המקצועי.¹³

הלוח שלהלן מציג את מיקומם של בתי הספר של שתי רשתות החינוך המקצועי הגדולות בישראל, אורט ועמל. מתוך 159 בתי ספר של שתי הרשתות הללו, 113 (71% מסך הכל) היו ממוקמים ביישובים בעלי דירוג חברתי כלכלי נמוך: 35 ביישובים ערביים, 43 בעיירות פיתוח ו-35 נוספים ביישובים אחרים המדרוגים באשכולות חברתיים כלכליים 1 עד 5. יצוין כי במרבית היישובים המבוססים, במידה ויש בתי ספר מקצועיים הם ממוקמים בדרך כלל בשכונות "הדרומיות". במלים אחרות, לימודי מקצוע או טכנולוגיה הם עדיין מסלול של תלמידים מזרחים וערבים, או אם תרצו, של תלמידים מיישובים או משכונות שתושביהם הם מעוטי הכנסה.

פיתוח, בשכונות "דרומיות" וכיום גם ביישובים ערביים. בדרך כלל מוצע מסלול זה במסגרת של בית ספר "מקיף", הכולל מסלולים מקצועיים לצד מסלול או שניים עיוניים.

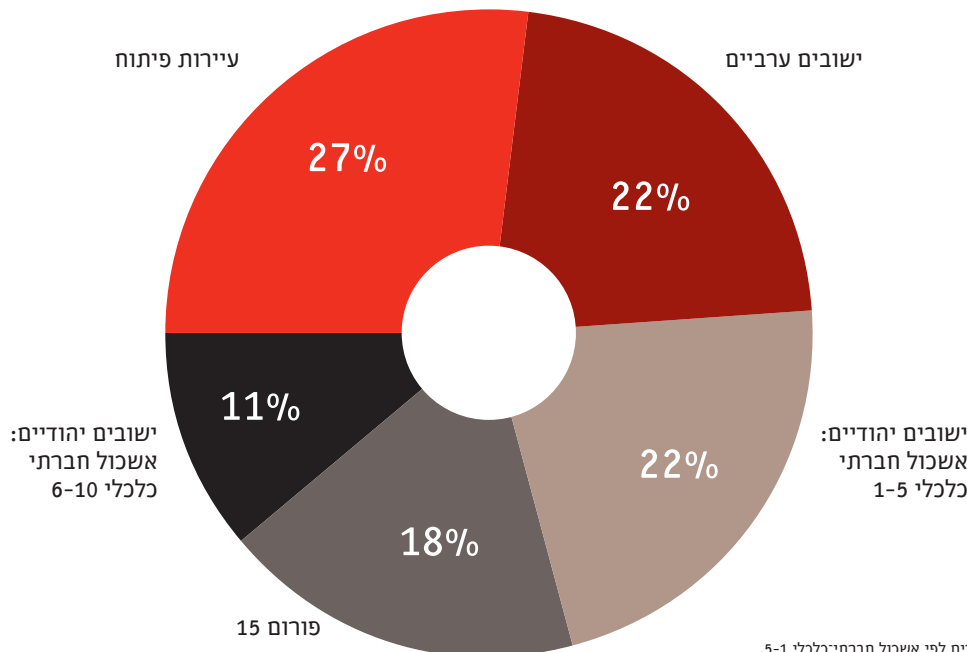
יצוין כי בניגוד לרושם המתקבל מדברי המצדדים בהרחבת המסלולים המקצועיים (הקרויים כיום "טכנולוגיים"), אין מדובר במסלול הולך ונעלם: עד שנות ה-1990 היוו תלמידי מסלולים אלה כמחצית מכלל תלמידי התיכון בישראל; לאחר מכן אמנם ירד שיעור זה אך כיום (2014) הוא עדיין עומד על 35% בקרב תלמידי התיכון היהודים ועל 43% מתלמידי התיכון הערבים.¹²

בממוצע, הישגיהם של תלמידי המסלול המקצועי נמוכים מאלה של תלמידי המסלול העיוני: בלוח שלהלן ניתן לראות כי בקרב מסיימי תיכון ב-2005, 43.8% מכלל מסיימי המסלול העיוני

בשנים האחרונות מושמעת דרישה, בעיקר של תעשיינים, להרחיב את החינוך המקצועי בשלב בית הספר התיכון. לאחרונה הצטרף לדרישה זאת גם ראש הממשלה, בנימין נתניהו, במהלך ישיבת ממשלה. השר לפיתוח הנגב והגליל, סילבן שלום, הגיב בזעם: "שלח את הבן שלך להיות פחח".¹¹

הרקע לכעסו של השר סילבן שלום ושל רבים אחרים הוא העובדה שמאז 1965, כאשר החלה ההתרחבות הגדולה של המסלול המקצועי בתיכון, מסלול זה אויש בעיקר על ידי תלמידים מזרחים. למעשה, הרחבת המסלול המקצועי נועדה מלכתחילה להעניק אפשרות של השכלה תיכונית לבני הנוער המזרחים, שרק מעטים מאוד מביניהם הגיעו באותן שנים לבתי הספר התיכוניים, שהיו רובם ככולם עיוניים. ב-50 השנים שחלפו מאז, המסלול המקצועי הפך למסלול העיקרי המוצע בבתי ספר תיכוניים בעיירות

תפוצת בתי הספר של רשתות אורט ועמל, לפי קבוצות יישוב, 2014 באחוזים

הערה: יישובים יהודים המסווגים לפי אשכול חברתי כלכלי 1-5, 6-10 לא כוללים את עיירות הפיתוח ואת יישובי פורום 15.
מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך אתרי האינטרנט של רשתות בתי הספר אורט ועמלנט, דצמבר 2014.

מי מגיע להשכלה גבוהה?

בהשכלה גבוהה מקרב צעירים וצעירות הגרים ביישובים המשתייכים לשלושת האשכולות הגבוהים – 52.5% – כפול מזה של אלה הגרים ביישובים המשתייכים לאשכולות 1-4 – 25.1%.

ועוד – שיעור הנשים המגיעות להשכלה גבוהה גבוה משיעור הגברים: 39.2% לעומת 31.3%.

הגרים ביישובים השייכים לאשכול חברתי-כלכלי גבוה שלמדו בנתיב העיוני. השיעורים הנמוכים ביותר נרשמו בקרב ערבים הגרים ביישובים השייכים לאשכול חברתי-כלכלי נמוך.

בקרב היהודים יש הברדל ניכר בין שיעור בוגרי המסלול העיוני הלומדים באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות – 43.8% – ובין שיעור בוגרי המסלול הטכנולוגי – 31.2%. שיעור הלומדים

המתחילים ללמוד במוסדות להשכלה גבוהה אינם מייצגים באופן שווה את הקבוצות השונות בחברה הישראלית. הלוח שלהלן מציג נתונים על בוגרי תיכון בשנת 2005, שהתחילו ללמוד באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות בתוך 8 שנים מסיום התיכון, דהיינו, עד 2013.

השיעורים הגבוהים ביותר של התחלת לימודים אקדמיים נרשמו בקרב יהודים

מסיימי תיכון ב-2005 שהחלו ללמוד באוניברסיטות ובמכללות אקדמיות בישראל עד 2013

לפי מאפיינים שונים, באחוזים מתוך כלל מסיימי תיכון בכל שורה

19.9	חינוך ערבי - סך הכל
17.0	גברים
22.1	נשים
21.1	בוגרי/ות נתיב עיוני
18.2	בוגרי/ות נתיב טכנולוגי
15.7	גרים ביישוב השייך לאשכול כלכלי 1-2
22.6	גרים ביישוב השייך לאשכול כלכלי 3-4
37.0	גרים ביישוב השייך לאשכול כלכלי 5-10

38.6	חינוך עברי - סך הכל
34.0	גברים
42.9	נשים
43.8	בוגרי/ות נתיב עיוני
31.2	בוגרי/ות נתיב טכנולוגי
25.1	גרים ביישוב השייך לאשכול כלכלי 1-4
39.5	גרים ביישוב השייך לאשכול כלכלי 5-7
52.5	גרים ביישוב השייך לאשכול כלכלי 8-10

35.4	סך הכל
31.3	גברים
39.2	נשים

בשנת הלימודים 2012/13 רוב הסטודנטים לתואר ראשון מגיעים מיישובים מבוססים

נתון נוסף המסייע לעמוד על הפערים בהשכלה גבוהה הוא שיעור הלומדים במוסדות אקדמיים בקרב בני 20-29, לפי יישוב.

בשנת הלימודים 2012/13, ביישובים יהודיים מבוססים, שיעור בני 20-29 שלמדו לתואר ראשון באוניברסיטה או במכללה אקדמית בישראל עמד על 20.5%. שיעור זה היה גבוה פי 3, לערך, מן השיעור המקביל ביישובים הערביים – 7.5%. בעיירות הפיתוח, השיעור – 13.0% – היה גבוה יותר מזה של היישובים הערביים אבל עדיין רחוק מהיישובים המבוססים.

כאשר מפרידים בין אוניברסיטאות למכללות אקדמיות, עולה כי ביישובים מבוססים, שיעור הלומדים לתואר ראשון באוניברסיטאות מתוך קבוצת הגיל 20-29 עמד על 9.3% – בהשוואה ל-5.3% מן המגיעים מעיירות פיתוח ול-4.8% בלבד מן המגיעים מיישובים ערביים.

במכללות האקדמיות, הנתונים המקבילים הם 11.2%, 7.7% ו-2.8%, בהתאמה. הפערים במכללות האקדמיות בולטים במיוחד על רקע העובדה שאחד היעדים של חלק מהן, אלה הציבוריות, היה פתיחת הזדמנויות בפני תושבי הפריפריה. לצערנו, נתוני הלמ"ס אינם מאפשרים הפרדה בין המכללות

האקדמיות הציבוריות לבין אלה הפרטיות.

בשנים 2002/3-2012/13 חלה ירידה בשיעור הלומדים באוניברסיטאות מתוך קבוצת הגיל 20-29: מ-7% ב-2002/3 ל-6.3% ב-2012/13. במקביל, חלה עלייה במספר הלומדים במכללות האקדמיות באותן השנים, מ-4.4% ל-8.1%¹⁴.

הנתונים הללו אינם כוללים את הלומדים באוניברסיטה הפתוחה ובמכללות האקדמיות להוראה. תלמידי המכללות האקדמיות להוראה מהווים 2.4% מקבוצת הגיל 20-29.¹⁵ חישוב שכזה אינו אפשרי עבור תלמידי האוניברסיטה הפתוחה, שרבים מתלמידיה מבוגרים יותר.

סטודנטים לתואר ראשון באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות, 2012/13

לפי סוג יישוב, באחוזים מבני/ות 20-29

שיעור הלומדים/ות לתואר ראשון			יישוב
במכללות (פרטי וציבורי)	באוניברסיטאות	סה"כ	
13.1	9.6	22.7	הוד השרון
7.1	15.5	22.6	נשר
14.3	8.3	22.6	יהוד
13.0	9.1	22.1	כפר סבא
13.5	8.5	21.9	הרצלייה
10.9	10.7	21.6	חברת ציון
13.1	8.4	21.5	גדרה
13.0	8.3	21.3	גן יבנה
8.0	13.1	21.2	פסוטה
9.5	11.5	21.0	קריית מוצקין
13.4	7.5	20.8	קרני שומרון
9.3	11.2	20.5	זכרון יעקב
11.4	8.8	20.2	גבעתיים
13.6	6.6	20.2	ראשון לציון
9.1	11.0	20.1	נהרייה
10.8	8.8	19.6	כרמיאל
10.7	8.9	19.6	רחובות
13.5	6.1	19.6	בית אל
9.4	10.1	19.5	קריית ביאליק
11.2	7.9	19.1	תל מונד
10.6	8.3	18.9	קדימה-צורן
11.6	6.9	18.4	פתח תקווה
10.6	7.8	18.4	רמת גן
6.3	11.9	18.2	חיפה
9.7	8.3	18.0	תל אביב יפו
11.8	6.1	17.9	ראש העין
7.0	10.8	17.8	ראמה
9.1	8.3	17.4	בנימינה-גבעת עדה
6.6	10.8	17.4	פקיעין (בוקיעה)
10.8	6.5	17.3	יבנה
9.7	7.4	17.2	יקנעם עילית
4.9	12.0	16.9	ג'ש (גוש חלב)

שיעור הלומדים/ות לתואר ראשון			יישוב
במכללות (פרטי וציבורי)	באוניברסיטאות	סה"כ	
8.1	6.3	14.4	סך הכל
15.7	19.2	34.9	עומר
16.8	17.3	34.1	כפר תבור
14.2	19.8	34.1	להבים
21.7	11.5	33.2	סביון
15.6	17.6	33.2	מיתר
15.9	15.7	31.6	כוכב יאר
22.2	9.1	31.3	כפר שמריהו
17.6	12.7	30.4	שוהם
12.0	18.1	30.1	הר אדר
18.2	10.9	29.1	אורנית
17.7	11.2	28.9	פרדסייה
13.6	14.9	28.5	אפרתה
15.2	11.9	27.2	מודיעין-מכבים-רעות
14.3	12.2	26.5	רעננה
14.1	12.0	26.1	כפר כמא
9.4	16.6	26.0	גבעת שמואל
15.1	10.7	25.8	רמת השרון
15.1	10.6	25.7	מזכרת בתיה
14.0	11.0	25.0	גני תקווה
19.6	5.4	25.0	מטולה
13.9	11.0	24.8	קריית אונו
12.4	12.4	24.8	יסוד המעלה
14.3	10.3	24.5	אבן יהודה
15.6	8.7	24.3	קדומים
13.2	10.5	23.7	אלקנה
10.4	13.2	23.6	מעיליא
15.4	7.9	23.3	בית אריה
14.6	8.3	22.9	ראש פינה
14.4	8.4	22.9	אלפי מנשה
9.6	13.2	22.8	קריית טבעון
14.2	8.5	22.7	נס ציונה

שיעור הלומדים/ות לתואר ראשון			
יישוב	סה"כ	באוניברסיטאות	במכללות (פרטי וציבורי)
סאג'ור	12.5	9.1	3.4
חצור הגלילית	12.4	4.4	8.0
יפיע	12.3	7.8	4.5
ג'ולס	12.2	6.7	5.5
טבריה	12.2	6.1	6.1
אור עקיבא	11.9	4.1	7.8
נצרת	11.7	7.5	4.2
טירת כרמל	11.5	5.6	6.0
צפת	11.5	5.8	5.7
אור יהודה	11.5	2.5	9.1
דימונה	11.4	4.4	7.0
באר יעקב	11.4	3.0	8.5
אילת	11.2	6.8	4.5
סח'נין	11.1	6.9	4.1
אבו גוש	10.9	5.8	5.1
בית ג'ן	10.8	4.9	6.0
כאוכב אבו אל-היג'א	10.7	8.1	2.7
דייר חנא	10.6	6.8	3.8
בת ים	10.6	3.3	7.2
מגאר	10.4	6.5	3.9
כפר קרע	10.2	6.6	3.5
עראבה	10.0	6.5	3.5
טמרה	9.8	7.8	2.1
רמלה	9.7	2.3	7.4
נתיבות	9.7	3.2	6.5
לוד	9.7	3.1	6.6
ירוחם	9.5	3.9	5.6
אופקים	9.4	2.5	6.9
אעבלין	9.4	7.6	1.8
טורעאן	9.3	6.7	2.7
שבלי – אום אל-ג'נם	9.3	6.1	3.2
ג'זיידה-מכר	9.3	7.1	2.2
קריית מלאכי	9.3	3.0	6.3
כפר כנא	9.2	6.8	2.4
כפר ברא	9.1	4.7	4.5
ירכא	9.1	6.4	2.7

שיעור הלומדים/ות לתואר ראשון			
יישוב	סה"כ	באוניברסיטאות	במכללות (פרטי וציבורי)
נצרת עילית	16.7	6.9	9.8
קריית שמונה	16.6	4.1	12.5
גבעת זאב	16.6	6.1	10.4
מעלה אדומים	16.5	5.7	10.9
עפולה	16.2	5.0	11.1
מעלות-תרשיחא	15.8	8.0	7.8
בני עי"ש	15.7	6.8	9.0
חולון	15.4	4.7	10.7
חורפיש	15.4	9.1	6.3
נתניה	15.3	4.9	10.4
קריית ים	15.3	7.9	7.3
אשקלון	15.2	5.7	9.6
שלומי	15.2	8.1	7.1
באר שבע	15.1	6.5	8.6
אשדוד	15.0	5.8	9.3
מעלה אפרים	15.0	2.0	13.0
קריית עקרון	14.9	4.5	10.4
קצרין	14.9	6.9	7.9
אליכין	14.6	3.0	11.7
קריית גת	14.6	5.7	8.9
כפר יונה	14.6	4.4	10.1
פרדס חנה-כרכור	14.4	5.5	8.9
קריית אתא	14.4	6.9	7.5
כפר יאסיף	14.1	10.2	3.9
אריאל	14.0	2.7	11.4
מגדל העמק	14.0	4.6	9.4
קריית ארבע	13.6	4.5	9.0
אזור	13.3	3.8	9.5
עיילבון	13.3	9.4	3.9
דבורייה	13.2	7.9	5.3
בית שאן	13.2	5.3	7.9
מצפה רמון	13.0	4.7	8.3
שדרות	13.0	3.0	10.0
חדרה	12.9	4.5	8.4
ערד	12.6	5.8	6.9
עכו	12.5	7.1	5.4

שיעור הלומדים/ות לתואר ראשון			
יישוב	סה"כ	באוניברסיטאות	במכללות (פרטי וציבורי)
עין מאהל	5.9	4.3	1.6
אלעד	5.9	1.3	4.6
מעלה עירון	5.7	3.7	2.1
דאלית אל-כרמל-עסאפיה	5.7	3.7	2.0
כעביה-טבאש-חג'אג'רה	5.2	3.3	1.9
כסיפה	5.1	2.7	2.5
פורידיס	5.1	3.6	1.5
בסמת טבעון	4.8	3.3	1.5
עילוט	4.7	2.3	2.3
תל שבע	4.5	1.9	2.6
באקה-ג'ת	4.5	2.9	1.6
בני ברק	4.2	1.2	3.1
רהט	4.1	1.5	2.5
כפר מנדא	3.7	2.4	1.3
חורה	3.6	1.8	1.8
ביר אל-מכסור	3.6	3.2	0.4
שגור	3.4	2.3	1.1
זרזיר	3.2	1.4	1.8
עמנואל	3.2	1.3	1.9
רכסים	3.2	1.4	1.8
שגב-שלום	3.0	0.9	2.0
ביתר עילית	2.9	0.6	2.2
ערערה-בנגב	2.8	1.2	1.6
רמת ישי	2.7	1.3	1.3
מודיעין עילית	1.8	0.5	1.4
ג'סר א-זרקא	1.3	0.8	0.4
טובא-זנגרייה	0.6	0.3	0.2

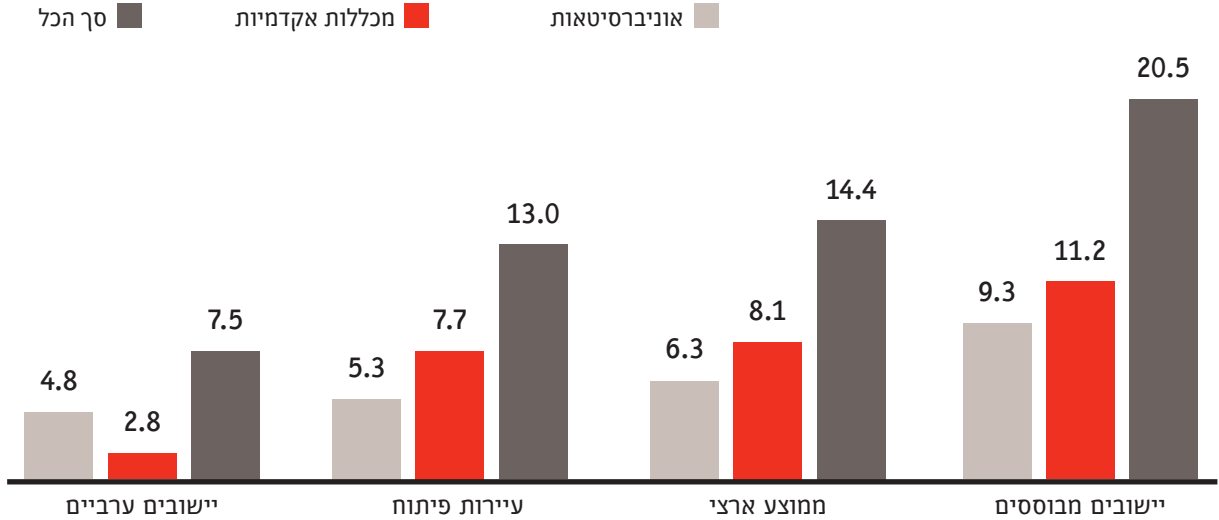
שיעור הלומדים/ות לתואר ראשון			
יישוב	סה"כ	באוניברסיטאות	במכללות (פרטי וציבורי)
נחף	9.0	6.3	2.7
כאבול	8.9	7.0	1.9
ריינה	8.9	5.9	3.0
שפרעם	8.8	6.4	2.4
ג'לג'זליה	8.8	3.6	5.1
טירה	8.6	4.8	3.9
אבו סנאן	8.6	7.1	1.5
אכסאל	8.5	5.1	3.4
יאנוח-ג'ת	8.5	6.3	2.3
ירושלים	8.4	3.6	4.8
ע'ג'ר	8.4	0.9	7.4
זמר	8.2	5.3	2.9
כפר קאסם	7.9	4.9	3.0
טייבה	7.9	4.4	3.4
מזרעה	7.8	6.1	1.7
בועיינה-נוג'ידאת	7.2	5.6	1.6
כסרא-סמיע	7.2	4.8	2.4
משהד	7.2	5.3	1.9
בוקעאתא	7.2	3.3	3.9
בית שמש	7.2	2.5	4.6
קריית יערים	7.1	1.4	5.7
לקיה	7.1	3.4	3.6
שעב	7.0	5.4	1.5
קלנסווה	6.8	3.7	3.1
מג'ל שחס	6.8	3.7	3.1
בסמ"ה	6.6	4.7	1.9
אום אל-פחם	6.5	4.5	2.0
מסעדה	6.3	3.2	3.0
ערערה	6.0	3.5	2.6

הערות:

1. הלמ"ס מפרסמת נתונים על סטודנטים לתואר ראשון באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות רק עבור יישובים שבהם 30 סטודנטים או יותר.
 2. הנתונים המוצגים בלוח שלעיל הינם עבור יישובים בעלי 2,000 תושבים ומעלה. לא נכללו יישובים הכלולים במועצות אזוריות.
 3. הממוצע הארצי של הלומדים לתואר ראשון באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות כולל את כל הסטודנטים לתואר ראשון מכל היישובים בארץ, בכלל זה גם יישובים שלא נכללים בלוח זה.
 4. מכללה אקדמית – סך הסטודנטים הלומדים במכללות ציבוריות ופרטיות (מתוקצבות ושאינן מתוקצבות) לקראת תואר ראשון. לא נכללו מכללות אקדמיות לחינוך.
 5. הנתונים אינם כוללים את הסטודנטים הלומדים באוניברסיטה הפתוחה.
 6. יישובים מבוססים – יישובים המשתייכים לאשכולות 8-10 של הלמ"ס.
 7. יישובים ערביים – לא נכללו סטודנטים ערבים המתגוררים בערים מעורבות.
 8. השיעורים שמוצגים בלוח שלעיל חושבו מתוך נתוני המקור. לכן, תיתכן אי התאמה של עשירית האחוז בלוח.
- מקורות:** עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, רשויות מקומיות בישראל 2012, קובץ נתונים לעיבוד, אתר האינטרנט של הלמ"ס; הנתונים על מספר הלומדים באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות לתואר ראשון התקבל מנף חינוך גבוה בלמ"ס.

סטודנטים לתואר ראשון באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות בישראל, לפי יישוב מגורים, 2012/13

כאחוז מבני/ות 20-29 • יישובים שבהם 30 סטודנטים או יותר • לפי סדר יורד של סך הלומדים לתואר ראשון

הערות:

1. הלמ"ס מפרסמת נתונים על סטודנטים לתואר ראשון באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות רק עבור יישובים שבהם 30 סטודנטים או יותר.
 2. הנתונים המוצגים בלוח שלעיל הינם עבור יישובים בעלי 2,000 תושבים ומעלה. לא נכללו יישובים הכלולים במועצות אזוריות.
 3. הממוצע הארצי של הלומדים לתואר ראשון באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות כולל את כל הסטודנטים לתואר ראשון מכל היישובים בארץ, בכלל זה גם יישובים שלא נכללים בלוח זה.
 4. מכללה אקדמית – סך הסטודנטים הלומדים במכללות ציבוריות ופרטיות (מתוקצבות ושאינן מתוקצבות) לקראת תואר ראשון. לא נכללו מכללות אקדמיות לחינוך.
 5. הנתונים אינם כוללים את הסטודנטים הלומדים באוניברסיטה הפתוחה.
 6. השיעורים שמוצגים בלוח שלעיל חושבו מתוך נתוני המקור. לכן, תיתכן אי התאמה של עשיית האחוז בלוח.
 7. יישובים מבוססים הינם יישובים המשתייכים לאשכול חברתי כלכלי 8-10.
- מקורות:** עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, רשויות מקומיות בישראל 2012, קובץ נתונים לעיבוד, אתר האינטרנט של הלמ"ס; הנתונים על מספר הלומדים באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות לתואר ראשון התקבלו מנף חינוך גבוה בלמ"ס.

שחיקה במימון הציבורי ועלייה בתשלומי חולים

אילו היה הסל מתעדכן במלואו מדי שנה, מאז 1995 המימון שלו היה עומד ב-2013 על 56.88 מיליארד ש"ח, לערך, בעוד שבפועל הוא עמד באותה שנה על 36.55 מיליארד ש"ח, לערך.

הקו המייצג את תשלומי משקי הבית לקופות החולים הוא בחזקת אומדן, המוצג כאן לצורכי המחשה: תשלומים אלה כוללים גם תרופות הניתנות לרכישה ללא מרשם.

למרבה הצער, חוק ביטוח בריאות ממלכתי משנת 1994 לא כלל מנגנון של עדכון מלא וקבוע.

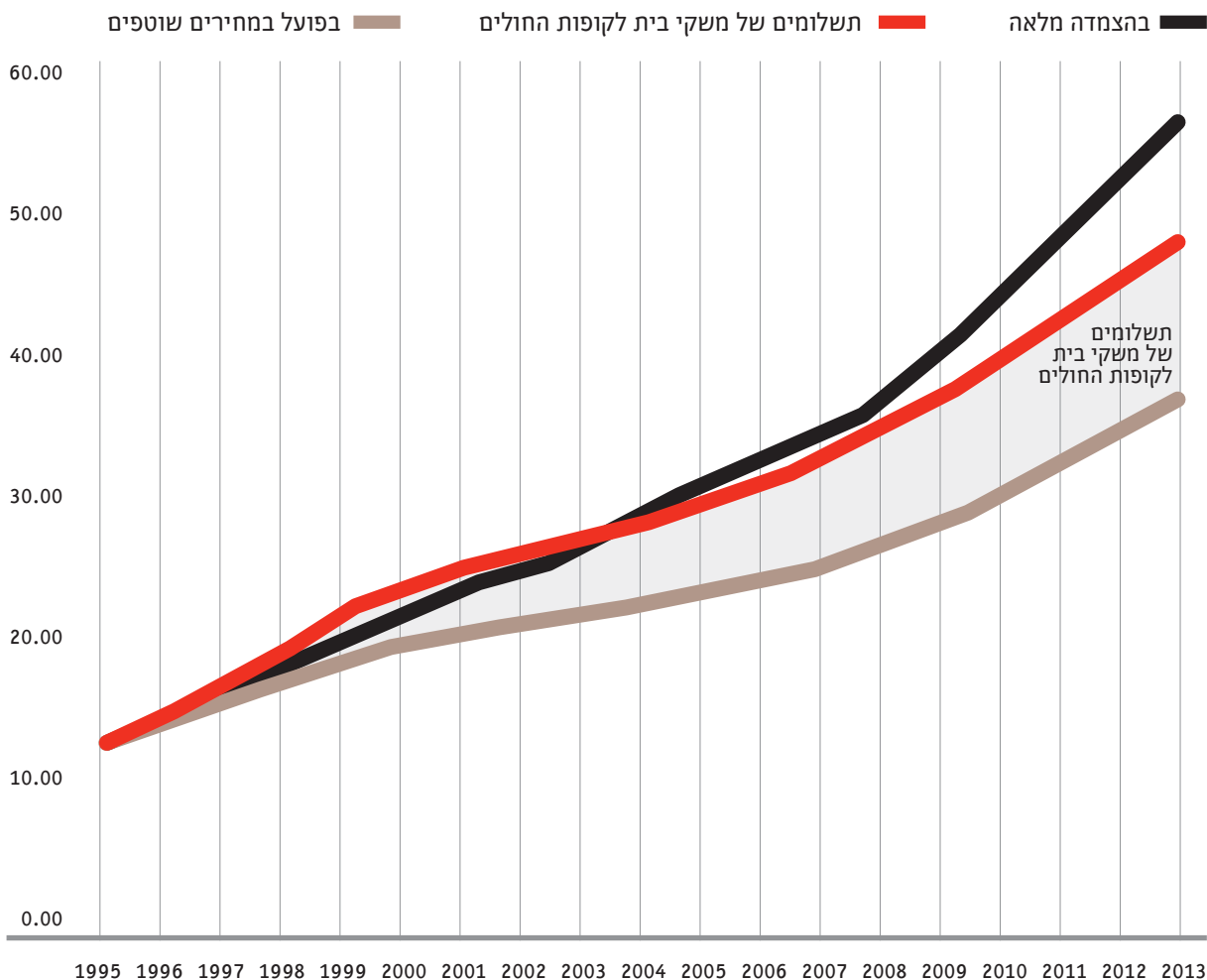
כאשר הערכון אינו מלא, מערכת הבריאות נאלצת לגייס משאבים נוספים, בראש ובראשונה באמצעות גביית תשלומים עבור תרופות וטיפולים, מעבר למה שחברי/ות הקופות משלמים במסגרת דמי בריאות, ומכירות של ביטוחים משלימים.

ב-2013 המשיך להתרחב הפער בין המימון הרצוי ובין המימון המצוי של סל שירותי הבריאות שמעניקות קופות החולים.

המימון הרצוי הוא זה הכולל עידכון ראוי של הסל, שנה אחר שנה, בהתאם לשינויים הדמוגרפיים והטכנולוגיים ולשינויים במדרד מחירי תשומות הבריאות. המימון המצוי הוא זה הקיים בפועל.

עלות סל הבריאות 1995-2013

במיליארדי ש"ח

עלות סל הבריאות, 1995-2013

שנה	עלות סל הבריאות בפועל במחירים שוטפים (במיליארדי ש"ח)	עלות סל הבריאות בפועל והוצאות משקי בית מעבר למס הבריאות (במיליארדי ש"ח)	עלות סל הבריאות בהצמדה מלאה (במיליארדי ש"ח)
1995	12.24	א.נ.	12.24
1996	13.86	א.נ.	14.56
1997	15.36	17.16	16.83
1998	16.61	18.81	18.46
1999	18.01	21.21	20.60
2000	19.27	22.77	22.50
2001	20.27	24.47	24.06
2002	21.12	25.82	26.03
2003	21.14	26.54	26.96
2004	22.01	27.91	28.66
2005	22.77	28.97	30.74
2006	24.04	30.74	32.71
2007	24.95	32.45	34.52
2008	26.58	34.58	37.05
2009	28.14	36.74	40.36
2010	30.33	39.43	43.67
2011	32.67	42.27	47.91
2012	34.78	45.28	52.46
2013	36.55	48.06	56.88

הערות:

- עלות סל הבריאות בהצמדה מלאה – נתוני סל הבריאות חושבו על פי שלושה מדדים: שינוי דמוגרפי, שינוי טכנולוגי ושינוי במדד תשומות הבריאות. עבור כל אחד מהמדדים נבדק השינוי בו משנה לשנה.
 - בסל הבריאות קיימים גם שינויים אחרים מלבד אלו שנסקרו כאן. שינויים אלו לא נלקחו בחשבון.
 - הנתון של עלות הסל בהצמדה מלאה מראה לנו כמה אמור היה להיות בסל הבריאות בהשוואה לסל שנקבע בשנת 1995. כלומר, מה היה השינוי הכספי הדרוש בכדי לשמור על הרמה שנקבעה בשנת 1995.
 - יש להשוות את עלות הסל בהצמדה מלאה לעלות הסל בפועל, במחירים שוטפים, בצורה זו אפשר לראות את הפער בין הנתון השוטף לבין מה שאמור היה להיות אילו היו מבוצעים השינויים שנסקרו לעיל.
 - הוצאות משקי בית מעבר למס הבריאות כוללות: הוצאה על ביטוחים משלימים, ביטוחים פרטיים ותשלומים לקופות החולים עבור תרופות וטיפולים (בסל הבריאות ומחוץ לסל הבריאות).
 - החל משנת 1997 קיימים נתונים מעודכנים של הוצאות משקי בית.
- מקורות:** עיבוד של מרכז אדוה מתוך משרד הבריאות, חוק ביטוח בריאות ממלכתי 1995-2013, קובץ נתונים סטטיסטיים, עורכים: דניאלה אריאלי, טוביה חורב וניר קידר, נובמבר 2014, אתר האינטרנט של משרד הבריאות; נתוני ההוצאה של משקי בית מעבר למס הבריאות התקבלו מגף חשבונות לאומיים בלמ"ס.

הכפלת נטל התשלומים של משקייהבית

החולים ושל חברות הביטוח המסחריות ממכירה של ביטוחים ומגבייה (בקופות החולים) של תשלומים עבור תרופות וטיפולים.

ב-2003 עמד נטל כספי זה על 6.6 מיליארד ש"ח. ב-2013 גדל הנטל והגיע לסכום של 11.5 מיליארד ש"ח.

איך אנו יודעים זאת? פשוט – סכומים אלה מייצגים את סך ההכנסות של קופות

כתוצאה משחיקת המימון הממשלתי של סל הבריאות גדל נטל המימון על צרכני שירותי הבריאות. אלה רוכשים ביטוחים נוספים המשמשים בעיקר לבחירת רופא מנתח ולקבלת חוות-דעת שנייה, אך גם לרכישת תרופות ושירותים נוספים.

הכנסות של קופות חולים ושל חברות ביטוח מתשלומים של משקי בית

מעבר לדמי בריאות, 2003-2013, במיליארדי ש"ח, במחירי 2013

2013 (אומדן)	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	
4.1	3.7	3.4	3.2	3.0	2.7	2.5	2.1	1.9	2.0	1.7	הכנסות קופות החולים ממכירת ביטוח משלים
3.3	3.3	3.1	3.3	3.3	3.4	3.7	3.6	3.5	3.3	3.1	הכנסות קופות החולים מהשתתפות של חברים עבור תרופות וטיפולים ¹
4.1	3.8	3.4	3.2	3.2	2.9	2.7	2.3	2.1	2.0	1.8	הכנסות חברות הביטוח מסחריות ממכירת ביטוח רפואי
11.5	10.8	9.9	9.7	9.4	9.1	8.9	8.0	7.5	7.3	6.6	ס"ה הכנסות קופות החולים (מעבר לדמי בריאות) וחברות הביטוח

הערות:

1. סעיף זה כולל הכנסות של קופות החולים משירותים במסגרת סל הבריאות (תרופות, תשלום לרופא, תשלומים רבעוניים שונים) וכן משירותים ותרופות שהם מחוץ לסל הבריאות.
 2. הנתונים שלעיל אינם כוללים את ההוצאה של המבוטחים על ביטוח סיעודי.
 3. הנתונים לשנת 2013 הינם אומדן.
- מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו על ידי גף חשבונות לאומיים בלמ"ס.

שחיקת האוניברסליות והשוויוניות: יותר הכנסה – יותר שירותי בריאות

הבריאות: בעלי ביטוחים אלה מקבלים קדימות בניתוח – על חשבון ישראלים שאין להם ביטוחים נוספים;

שנית, הם גורמים לכך שרופאים בכירים נוטשים את בתי החולים אחרי הצהריים כדי לבצע ניתוחים פרטיים המכוסים על ידי הביטוחים הנוספים. מצב זה גורם להיווצרות תורים לניתוח ולהתייעצות עם רופאים מומחים במערכת הציבורית.

אילו נערך סקר רחב על נגישות לשירותי בריאות של אזרחים לפי חלוקה לעשירונים, סביר מאוד להניח כי היינו מוצאים כבר היום פערי נגישות עמוקים.

כולם שילמו יותר – אבל משפחות שהכנסתן גדולה יותר יכלו להרשות לעצמן לרכוש ביטוחים רבים ויקרים יותר, בעוד שמשפחות מעוטות הכנסה יכלו לרכוש הרבה פחות.

צריך להוסיף כי כל הנתונים הם ממוצעים עבור כל עשירון. הממוצעים מסתירים את העובדה שבעשירונים הנמוכים יש משקי בית רבים שכלל אינם רוכשים ביטוחים נוספים.

הביטוחים המשלימים והפרטיים גורמים למספר פגיעות ועיוותים:

ראשית, הם פוגעים במדינת הציבוריות ובמידת האוניברסליות של מערכת

ב-2013, ההוצאה החודשית של משקי בית בעשירון העליון על ביטוחי בריאות פרטיים עמדה על 247 ש"ח. ההוצאה על ביטוחי בריאות משלימים של קופות החולים היתה גבוהה במעט ועמדה על 284 ש"ח לחודש. סך ההוצאה החודשית הכוללת של משקי בית בעשירון העליון הגיעה ל-531 ש"ח.

משק בית בעשירון העליון הוציא על ביטוחי בריאות פי שניים ממשק בית בעשירון השישי ופי ארבעה לערך ממשק בית בעשירון שני.

בשנת 2012, משקל הביטוחים הנוספים (הפרטי והמשלים) בסך הוצאות משקי הבית על בריאות עמד על 35%.

סך ההוצאה החודשית של משקי בית על ביטוחי בריאות משלימים ופרטיים, עשירונים 2, 6 ו-10, 2003-2013

לפי עשירוני הכנסה כספית נטו למשק בית, בש"ח, במחירי 2013

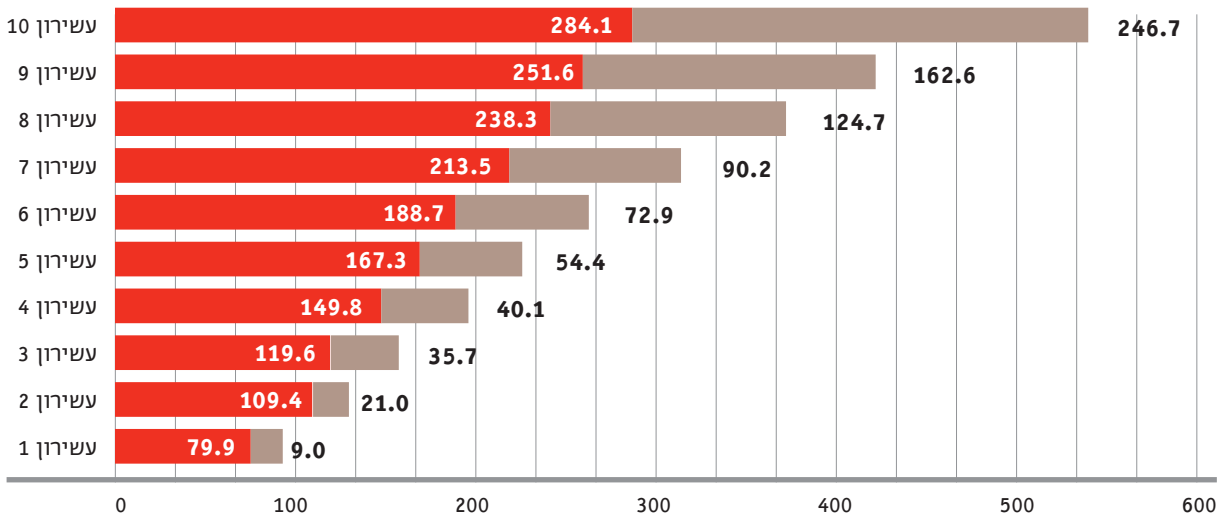
סדרה חדשה		2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	
עשירון 2													
21	17	22	15	11	19	18	18	8	4	17	פרטי		
109	95	92	90	79	75	65	64	63	53	49	משלים		
130	112	114	106	89	93	83	82	71	57	66	סך הכל		
עשירון 6													
73	65	65	84	50	48	62	56	47	40	36	פרטי		
189	182	165	151	148	133	132	113	113	104	91	משלים		
262	246	230	234	198	182	193	169	159	144	128	סך הכל		
עשירון 10													
247	225	285	242	215	196	183	201	206	134	145	פרטי		
284	272	255	230	210	191	189	170	163	154	141	משלים		
531	497	541	472	425	387	371	371	369	288	287	סך הכל		

הערה: הנתונים המוצגים לעיל מעוגלים. לכן, תתכן אי התאמה לנתוני הסך הכל.
מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו מגף צריכה בלמ"ס.

סך ההוצאה החודשית של משקי בית על ביטוחי בריאות משלימים ופרטיים, לפי עשירונים, 2013

לפי עשירוני הכנסה כספית נטו למשק בית, בש"ח, במחירים שוטפים

■ קופות חולים ■ חברות ביטוח

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו מגף צריכה בלמ"ס.

הערות

- 1 מרכז אדוה, עובדים, מעסיקים ועונת ההכנסה הלאומית 2012, אפריל 2013.
- 2 בנק ישראל, דו"ח שנתי 2013, עמ' 127.
- 3 עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל 2014, מס' 65; www.data.worldbank.org.
- 4 מירי אנבלד ואורן הלר, התמורה לעבודה ותרומתה לחילוץ מעוני: ישראל בראייה בינלאומית, המוסד לביטוח לאומי, דצמבר 2014.
- 5 מרכז אדוה, עובדים ומעסיקים ועונת ההכנסה הלאומית לשנת 2012, מאי 2013.
- 6 מרכז אדוה, תמונת מצב חברתית 2011, דצמבר 2011.
- 7 נכסים כספיים שבידי הציבור כוללים: פרטים ותאגידיים, משקי בית, פירמות ומוסדות לאומיים. לא כולל ממשלה, בנק ישראל, בנקים מסחריים, בנקים למשכנתאות והשקעות תושבי חוץ.
- 8 בינואר 2012 שינתה הלמ"ס את שיטת החישוב של האבטלה, בהתאם לדרישות ארגון ה־OECD. בשיטה החדשה הנתונים נאספים על בסיס חודשי והם כוללים לא רק את כוח העבודה האזרחי אלא גם את מי שבשירות צבאי חובה וקבע. לפיכך נתוני האבטלה גבוהים מאלה שדווחו עד כה. הלמ"ס, הודעה לעיתונות, נתונים מסקר כוח אדם לחודש נובמבר 2014, 22 בדצמבר 2014.
- 9 אוגוסט 2014: http://europa.eu./rapid/press-relese_STATA-14-16-146_en.htm
- 10 חישוב של מרכז אדוה מתוך OECD Stat.
- 11 ליאור דטל, "שהבן שלך יהיה פחח", דה מרקר, 22.10.2014.
- 12 הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל 2014, לוח 8.19.
- 13 הנתון הוא לתלמידים בחינוך העברי. הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל 2014, לוח 8.48.
- 14 לפירוט זה ראו: מרכז אדוה, תמונת מצב חברתית, שנים שונות.
- 15 עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, רשויות מקומיות בישראל 2012, קובץ נתונים לעיבוד, אתר האינטרנט של הלמ"ס; הנתונים על מספר הלומדים לתואר ראשון התקבלו מתוך גף חינוך גבוה בלמ"ס.

